

## Història

Report elaborat sota la coordinació d'Albert Balcells,  
amb la col·laboració de Josep Maria Fullola, Albert Ghanime,  
Antoni Riera i Antoni Simon

### SUMARI

Abreviacions	1189
Resum	1191
1. Introducció general	1192
2. Prehistòria, història antiga i arqueologia	1193
3. Història medieval	1205
4. Història moderna	1213
5. Història contemporània	1225
6. Història econòmica	1235
7. Un balanç general	1236



**ABREVIACIONS**

€	euro	GEXEL	Grupo de Estudios del Exilio Literario
AIT	Asociación Internacional de Trabajadores	GHCEM	Grup d'Història Comparada de l'Europa Moderna
AJ	ajudant/a	GIEM	Grup de Recerca del Gènere, la Interculturalitat i dels Estudis Culturals de la Mediterrània
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya	GRAMP	Grup d'Arqueologia Medieval i Postmedieval
ARTICCLE	Àmbit de Recerca i Trobades Interdisciplinàries sobre Cultura i Política Contemporànies a Llatinoamèrica i Europa	GRAF	Grup de Recerca de l'Època Franquista
ASS	associat/ada	GRHISO	Gabinet de Recerca d'Història Social i Obrera
BAI	beca d'accions integrades	GRQ	Grups de Recerca de Qualitat
BFI	beca de formació de personal investigador	HISTINDU	Grup de Recerca d'Història Industrial i de l'Empresa
BPD	beca predoctoral	ICREA	Institut Català de la Recerca i Estudis Avançats
CASC	Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya	IEC	Institut d'Estudis Catalans
CCEPC	Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana	IUHJV	Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives
CE	catedràtic/a d'escola universitària	LOU	Llei orgànica de reforma universitària
CEDOC	Centre Documental de la Comunicació	LRU	Llei de reforma universitària
CEHI	Centre d'Estudis Històrics Internacionals	LUC	Llei d'universitats de Catalunya
CEIPAC	Centro para el Estudio de la Interdependencia Provincial de la Antigüedad Clásica	MCT	Ministeri de Ciència i Tecnologia
CEFID	Centre d'Estudis sobre les Èpoques Franquista i Democràtica	MEC	Ministeri d'Educació i Ciència
CIRIT	Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica	núm.	número
CNR	Consell Nacional de la Recerca	SDHLC	Servei de Documentació d'Història de Catalunya
CSIAC	Confederació Sindical Independent d'Arqueòlegs de Catalunya	SERP	Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques
CSIC	Consell Superior d'Investigacions Científiques	SHL	Servei d'Història Local
CU	catedràtic/a d'universitat	TEU	titular d'escola universitària
CHCC	Centre d'Història Contemporània de Catalunya	TU	titular d'universitat
DEA	diploma d'estudis avançats	UAB	Universitat Autònoma de Barcelona
DGICYT	Direcció General d'Investigació de la Ciència i la Tecnologia	UB	Universitat de Barcelona
DURSI	Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació	UdG	Universitat de Girona
EE	emèrit/a	UdL	Universitat de Lleida
FI	formació d'investigadors	UE	Unió Europea
FIHS	Fundació Internacional d'Estudis Històrics i Socials	UIB	Universitat de les Illes Balears
FPI	formació de personal investigador	UIC	Universitat Internacional de Catalunya
GEHCI	Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals	UNESCO	Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura
		UOC	Universitat Oberta de Catalunya
		UPF	Universitat Pompeu Fabra
		URV	Universitat Rovira i Virgili
		UV	Universitat de València
		XT	Xarxes Temàtiques



## RESUM

Paral·lelament als canvis històrics que caracteritzen el trànsit del segle al tercer mil·lenni, la ciència històrica ha viscut també trasbalsaments profunds. Per situar convenientment aquest procés de transformació, potser cal recordar que la recerca, i molt especialment la recerca de les ciències socials, es desenvolupa i, alhora, alimenta contextos polítics, socials, econòmics i culturals determinats.

A Catalunya en concret, la recerca històrica dels darrers set anys ha estat sensible a problemàtiques polítiques o socials actuals, com poden ser les dificultats de l'encaix de la formació històrica catalana a l'Estat espanyol de les autonomies sorgit de la transició, o les derivacions de futur que, per a la cultura i la identitat catalanes, poden tenir factors com ara la globalització i els grans corrents migratoris.

El procés d'elaboració d'aquest report ha evidenciat les greus mancances que hi ha sobre aquest tema. Pel que fa a les universitats, cal dir que les seves bases de dades presenten llacunes d'informació en coses tan fonamentals com ara les mateixes plantilles de professorat o la producció científica. Un altre problema és l'organització de la informació disponible. Com que a la majoria d'universitats les àrees científiques no tenen correspondència amb les unitats administratives departamentals, la informació apareix mesclada i sovint difícil de destriar per àrees. Davant aquestes greus i nombroses insuficiències, hem seguit la via de contrastar, esmenar i completar, fins allà on ha estat possible, les dades universitàries amb la informació que directament ens han proporcionat els departaments, les unitats i els professors d'una manera individual.

Tenint en compte aquestes dificultats, el report s'ha confeccionat a partir de l'anàlisi sectorial de quatre àmbits: prehistòria, història antiga i arqueologia; història medieval; història moderna; història contemporània, i història econòmica. El conjunt d'aquests informes sectorials permet realitzar una sèrie de consideracions generals respecte a l'estat de la recerca a Catalunya en el període 1996-2002.

1. Increment global del personal docent i investigador, però alguns centres no disposen encara de suficient «massa crítica» de recursos humans per desenvolupar línies de recerca en equip i d'alt nivell.

2. Augment notable del nombre de projectes de recerca finançats i del seu volum econòmic.

3. Tendència a una lleugera baixa en la producció de tesis doctorals.

4. Caràcter incomplet i mancat de criteris unitaris de la bibliometria disponible, fet que no permet valoracions quantitatives globals fiables.

5. Contrast important entre el volum i la qualitat de la recerca que es realitza a Catalunya en història i l'ús i l'aprofitament social i econòmic.

6. En l'àmbit de les obres instrumentals, cal remarcar la publicació durant aquest període de diccionaris d'alta qualitat, però continua mancant una base de dades al dia o una publicació virtual que ressenyi tots els llibres i articles de recerca que es publiquen.

7. Presència feble de la historiografia catalana a escala espanyola i internacional, malgrat els nivells de producció i qualitat assolits.

8. Les commemoracions no impulsen la recerca, però donen ocasió per projectar la recerca i promoure els intercanvis.

9. Rara vegada se supera la divisió cronològica en edats tradicionals i departaments quan es tracta de posar en comú l'estat dels coneixements.

10. Connexió més aviat escassa entre la recerca realitzada en el marc universitari i la que es desenvolupa a partir de la xarxa de centres d'estudis locals.

11. L'Institut d'Estudis Catalans (IEC) hauria de tenir un paper destacat en la cooperació i coordinació generals i en la promoció de projectes de gran envergadura investigadora i cultural.



tals com les mateixes plantilles de professorat. Així mateix, tampoc la informació de les seves bases de dades és fiable. Diverses comprovacions realitzades revelen, pel que fa a les tesis doctorals, errors de diferents tipus: manca d'enregistrament de tesis presentades i llegides, atribució de tesis presentades en altres universitats pel fet de ser-ne el director, confusió de treballs de recerca de doctorat amb tesis doctorals, duplicitat en l'enregistrament de les tesis perquè són codirigides, etc. Pel que fa a la informació de la producció científica de llibres, capítols de llibre, articles del seu personal docent i investigador, la informació és molt incompleta, si no inexistent.

Un altre problema és l'organització de la informació disponible. Com que a la majoria d'universitats les àrees científiques no tenen correspondència amb les unitats administratives departamentals, la informació apareix mesclada i sovint és difícil de destriar per àrees. Així, per exemple, a partir de les bases de dades, resulta impossible establir l'evolució de la plantilla de professorat d'una àrea determinada quan aquesta resta inserida en un departament que pot reunir totes les especialitats d'història, geografia i art.

Davant aquestes greus i nombroses insuficiències, hem seguit la via de contrastar, esmenar i completar, fins allà on ha estat possible, les estadístiques de les bases de dades de les universitats amb la informació que directament ens han proporcionat els departaments, les unitats i, fins i tot, els professors d'una manera individual. Aquest sistema, a banda dels costos de tot tipus que comporta, no deixa de presentar problemes, car no sempre la informació demanada es troba disponible ni tampoc sempre hi ha la voluntat de facilitar-la.

Entenem que només si des del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) s'estableix una directiva per tal que les universitats portin regularment unes estadístiques dels paràmetres bàsics de la recerca (plantilles, tesis doctorals, treballs de recerca de doctorat, publicacions, etc.), es podran realitzar uns balanços complets, plenament fiables i comparables.

Tenint en compte aquestes dificultats, el report s'ha confeccionat a partir de l'anàlisi sectorial en àrees de coneixement. Josep M. Fullola i Pericot, catedràtic de Prehistòria de la Universitat de Barcelona (UB), s'ha ocupat de les àrees corresponents a prehistòria, arqueologia i història antiga; Antoni Riera i Melis, catedràtic d'Història Medieval de la UB, s'ha ocupat de l'àrea d'història medieval; Antoni Simon i Tarrés, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), s'ha ocupat de la d'història moderna, i Albert Ghanime Rodríguez, professor titular d'història contemporània de la UB, s'ha ocupat de la d'història contemporània i de la d'història econòmica.

## **2. PREHISTÒRIA, HISTÒRIA ANTIGA I ARQUEOLOGIA**

### **2.1. Introducció**

Els set anys que són objecte d'aquest report en els camps de la prehistòria, la història antiga i l'arqueologia del país han contemplat una sèrie de canvis importants, tant qualitativament com quantitativa, en alguns dels aspectes relacionats amb la recerca.

Tal com reflecteixen les taules adjuntes a aquest report, l'augment dels recursos humans, i en certa manera de les infraestructures de recerca, no s'ha correspost amb una puja significativa dels recursos econòmics disponibles procedents de les administracions públiques catalanes i estatals. Bona part dels diners han estat vehiculats a través de finançaments europeus i dels procedents del sector privat, una font emergent que encara no ha estat del tot explotada i que en un futur immediat haurà de suplir les mancances del sector públic (quan hi hagi prou incentius fiscals perquè es faci).

La producció científica i la projecció de la recerca han mantingut el seu ritme positiu a pesar de tots els inconvenients esmentats, i reflecteixen la bona preparació professional dels investigadors del país i el seu desig d'abocar-se fora de les nostres fronteres, alguns com a complement de la seva tasca a Catalunya, alguns de manera exclusiva.

### **2.2. Infraestructures, recursos humans i econòmics disponibles**

#### **2.2.1. Departaments, unitats o seccions universitàries**

La pràctica totalitat de les institucions que fan recerca des de Catalunya es concentra en el sector públic (universitats, museus, Consell Superior d'Investigacions Científiques [CSIC], instituts). Hi ha, però, alguna institució privada que té programes de recerca propis, com la Fundació Clos, que seria l'excepció que confirma la regla.

Per lògica i per normativa, les universitats aglutinen la gran majoria dels recursos de recerca del país. Parlarem primerament dels que es deriven de la força investigadora del personal de les àrees de prehistòria, història antiga i arqueologia. No cal oblidar, però, la dels investigadors que, des d'altres àrees de coneixement, també practiquen la recerca arqueològica, dels quals parlarem més endavant.

Un primer punt d'atenció que cal considerar és el diferent repartiment que les tres àrees que considerem (prehistòria, història antiga i arqueologia) tenen en les sis universitats catalanes

que són objecte d'aquest report (UB, UAB, Universitat Pompeu Fabra [UPF], Universitat Rovira i Virgili [URV], Universitat de Lleida [UdL] i Universitat de Girona [UdG]); hi ha casos de concentració, n'hi ha de divisió i n'hi ha de dissolució. Els analitzarem per separat, atès que cadascun d'aquests models té una influència important en l'optimització dels recursos de recerca propis.

a) Concentració: és el cas de la UB, on les tres àrees es troben unides en un mateix departament. Tot i que hi ha diferents grups de recerca (Seminari d'Estudis i Recerca Prehistòrics [SERP], Equip de Recerca Arcuomètrica de la UB, Centro para el Estudio de la Interdependencia Provincial de la Antigüedad Clásica [CEIPAC], Grup de Recerques sobre Arqueologia Protohistòrics, etc.), molts recursos són compartits. A més, la pràctica docent d'un graduat superior en arqueologia afavoreix molt la formació d'alt nivell i especialitzada en el terreny de la pràctica professional de l'arqueologia, que inclou, òbviament, un vessant investigador molt important.

b) Divisió: és el cas de la UAB, on les tres àrees no es troben dins del mateix departament. La de prehistòria va amb antropologia social, i les d'història antiga i arqueologia es troben dins del Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana, juntament amb el Departament d'Història Medieval, el Departament de Filologia Llatina, el Departament de Filologia Grega, el Departament de Filologia Eslava i el Departament de Lingüística Indoeuropea. L'existència d'un Laboratori d'Arqueologia, centrat en temes de la prehistòria, fa que les altres dues àrees hagin de buscar infraestructures de recerca pròpies, amb la qual cosa es malbaraten esforços i recursos.

c) Dissolució: és el cas de les altres quatre universitats catalanes que considerem. En totes, les àrees de prehistòria, història antiga i arqueologia es troben diluïdes en grans departaments: Departament d'Història (UdL), Departament d'Història i Geografia (URV), Departament d'Humanitats (UPF) o Departament d'Història, Geografia i Història de l'Art (UdG). Això coincideix també amb l'escàs nombre de professors que tenen aquestes quatre universitats, la qual cosa ha suposat l'emergència de laboratoris i seminaris especialitzats en el camp de recerca d'algun dels professors (*grasso modo* Paleolític i món clàssic a la UdG i a la URV, arqueologia mediterrània a la UPF i món ibèric a la UdL). Amb l'excepció de la URV, on hi ha una gran quantitat de becaris, contractats i investigadors, derivats de l'equip Atapuerca, els petits laboratoris amb un personal investigador adequat a la seva mida reduïda donen bons resultats a mig termini.

Altres departaments universitaris canalitzen, ocasionalment, recerques en els camps de la història antiga i l'arqueologia: cal citar els d'història medieval, amb treballs arqueològics de primer ordre, en aquests moments, del nostre passat, com ara excava-

cions de castells o poblats; els de filologia llatina, en relació amb l'epigrafia; els de semítiques, amb excavacions al Pròxim Orient, o els de filosofia, que toquen temes d'egiptologia. No incloem aquí les col·laboracions, absolutament imprescindibles, de molts altres departaments universitaris, sobretot de ciències, que contribueixen de manera decisiva a la recerca arqueològica amb aportacions en els camps de la química, de la biologia, de la geologia, de l'antropologia física i cultural o de l'etologia, per esmentar-ne tan sols uns quants.

També volem deixar constància dels estudis d'humanitats que tenen la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i la Universitat Internacional de Catalunya (UIC). La impartició d'alguna matèria relacionada amb la prehistòria, la història antiga i l'arqueologia no significa que l'escassíssim professorat adscrit per contracte a aquestes institucions pugui desenvolupar, a la seva empara, cap mena de recerca rellevant.

### **2.2.2. Altres centres de recerca**

Com ja hem esmentat més amunt, una part petita de la recerca en prehistòria, història antiga i arqueologia del país es fa des d'altres institucions no universitàries.

Caldria esmentar, primerament, el CSIC, que dins de la Institució Milà i Fontanals té un Laboratori d'Arqueologia amb dos investigadors en plantilla que va iniciant noves línies de recerca relacionades amb l'arqueopetrologia.

Una estructura que podria tenir importància en la recerca arqueològica catalana és la dels museus, sobretot en el teixit comarcal i local. En aquest darrer aspecte cal dir que són molt pocs els museus comarcals que tenen arqueòlegs en plantilla, i molts menys els que desenvolupen algun programa de recerca; d'excepcions n'hi ha, com els exemples, entre d'altres, dels de Banyoles, Balaguer, Tortosa, Mataró, Reus o Puigcerdà, però aquí hi ha un desaprofitament de recursos important. Pel que fa als museus locals de poblacions petites i mitjanes, normalment municipals, són molt pocs els que avalen algunes excavacions en el seu terme, sempre que tinguin un arqueòleg en plantilla, fet excepcional. Només quan les col·leccions acumulades o les restes arqueològiques de la mateixa vila han fet que s'adquireixi una forta consciència de la seva importància apareixen casos com els de Reus o de Guissona.

Un altre tema és el de les grans capitals del país, assentades sobre restes arqueològiques de gran importància i que han propiciat l'aparició de serveis municipals dedicats, potser no tant a la recerca pròpiament dita, sinó a les intervencions d'urgència derivades de la construcció, casos com els de Barcelona, Tarragona o Badalona. Tanmateix, en algunes ocasions arriben a sortir monografies d'algunes d'aquestes intervencions amb un vessant investigador apreciable.



Un cas diferent és el del Museu d'Arqueologia de Catalunya, que té al seu càrrec jaciments emblemàtics del país com el d'Empúries o el d'Ullastret, o d'altres també notables com els de Roses, Olèrdola, Mas Castellar de Pontós i el poblat de Castell (Palamós). En els dos primers la recerca empresa fa decennis no s'ha interromput i està propiciant nous plantejaments arqueològics del màxim interès a partir d'una continuïtat en les excavacions i en la seva publicació. Diversos arqueòlegs i investigadors en plantilla asseguren la recerca feta des d'aquesta institució.

El Museu Nacional d'Arqueologia de Tarragona, d'àmbit estatal, també té un vessant de recerca gens negligible, ja que porta a terme excavacions i publicacions en el seu àmbit, que és majoritàriament el de l'arqueologia clàssica.

També tutela una petita part de la recerca arqueològica catalana la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, a partir de les demandes dels seus membres. De fet aquest paper és complementari de les activitats que aquestes persones fan des de les seves institucions d'origen, les diverses universitats catalanes.

Al final del període que considerem ha aparegut un nou factor, esperem que dinamitzador, en el panorama de la recerca arqueològica a Catalunya. Es tracta del primer institut creat per la Generalitat de Catalunya, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, amb seu a Tarragona; encara és massa aviat per valorar-ne el paper, que esperem que sigui positiu si aconseguim assolir uns recursos econòmics, d'infraestructura i de personal suficients per assolir l'alta tasca de recerca a que sembla cridat.

### 2.2.3. Personal docent i investigador

La taula 1 deixa ben palesa la situació que hem descrit en l'apartat 2.1.1, quan parlàvem dels departaments universitaris i la seva estructura. Ara correspon valorar-ne els recursos humans, sobretot des del punt de vista quantitatiu, afegint-hi els numèricament escassos investigadors «purs» que tenim al país.

A les universitats catalanes, s'hi han aplegat, entre el 1996 i el 2002, prop d'un centenar de persones que han fet recerca arqueològica. Caldrà separar-ne els professors estables —que han de tenir un ampli vessant investigador— dels professors contractats —que acostumen a tenir menys possibilitats de fer recerca, ja que el contracte es fa per a la impartició de classes—, i dels becaris dels programes de formació d'investigadors.

El primer col·lectiu és el dels funcionaris de carrera, catedràtics i titulars d'universitat, que en la seva dedicació professional poden dedicar quasi trenta hores setmanals a tasques de recerca. La cinquantena llarga d'aquests professors (una dotzena dels quals són catedràtics) concentra la direcció i/o la participació de la majoria dels programes de recerca subvencionats per institucions nacionals, estatals i internacionals. Un 70 % d'aquest col·lectiu es distribueix equilibradament a dues universitats (UB i UAB); és un fet que podria semblar normal si no fos perquè la xifra d'alumnes d'història a ambdues institucions és ben diferent, ja que la de la UB supera àmpliament la de la UAB (1.832 a la UB i 886 a la UAB l'any 2003, però la diferència al llarg dels anys 1996-2002 va arribar a ser molt més gran). Això comporta unes possibilitats de dedicació a la recerca molt més grans a la UAB, perquè s'han d'atendre molts menys alumnes i moltes menys assignatures (no oblidem que la UB imparteix, a

TAULA 1  
Personal docent i investigador

a) Universitat de Barcelona

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	4	4	4	4	4	4	4
TU	13	13	13	13	13	13	12
TEU	—	—	—	—	—	—	—
AJ	3	3	—	—	—	—	—
ASS	7	7	10	11	11	12	12
EE	—	—	—	—	—	—	—
FPI/FI/Becaris UB	19	19	19	19	19	19	19
<i>Total</i>	46	46	46	47	47	48	47

TAULA 1 (Continuació)  
 Personal docent i investigador

b) Universitat Autònoma de Barcelona

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	4	4	4	4	4	4	4
TU	10	11	11	11	11	11	11
TEU	—	—	—	—	—	—	—
AJ	3	2	2	4	5	5	1
ASS	5	7	9	4	4	4	7
EE	—	—	—	—	—	—	—
FPI	3	3	3	2	3	6	6
<i>Total</i>	25	27	29	25	27	30	29

c) Universitat Pompeu Fabra

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	1	1	1	1	1	1	1
TU	2	2	2	2	2	2	2
TEU	—	—	—	—	—	—	—
AJ	—	—	—	—	—	—	—
ASS	—	—	—	—	—	—	—
EE	—	—	—	—	—	—	—
FPI	1	—	—	—	—	3	3
<i>Total</i>	4	3	3	3	3	6	6

d) Universitat de Girona

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	—	—	1	1	1	1	1
TU	2	2	1	2	2	2	2
TEU	—	—	—	—	—	—	—
AJ	—	—	—	—	—	—	—
ASS	—	—	—	—	—	—	—
EE	—	—	—	—	—	—	—
FPI	—	—	1	2	3	3	2
<i>Total</i>	2	2	2	5	6	6	5

TAULA 1 (Continuació)  
Personal docent i investigador

## e) Universitat de Lleida

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	–	–	–	–	1	1	1
TU	4	3	3	3	2	3	4
TEU	–	–	–	–	–	–	–
AJ	1	1	1	1	1	1	1
ASS	1	2	1	1	1	–	–
EE	–	–	–	–	–	–	–
FPI	–	–	–	–	–	–	–
<i>Total</i>	6	6	5	5	5	5	6

## f) Universitat Rovira i Virgili

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	–	–	–	1	1	1	1
TU	4	4	4	3	3	3	3
TEU	–	–	–	–	–	–	–
AJ	–	–	–	–	–	–	–
ASS	11	11	11	11	11	11	11
EE	–	–	–	–	–	–	–
FPI	–	–	–	–	–	–	–
<i>Total</i>	15	15	15	15	15	15	15

## g) CSIC (Institució Milà i Fontanals)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Científics titulars	1	1	1	2	2	2	2

CU: catedràtic d'universitat; TU: titular d'universitat; TEU: titular d'escola universitària; AJ: ajudant; ASS: (professor) associat; EE: emèrit; FPI: formació de personal investigador; FI: formació d'investigadors.

més, un segon cicle específic, el que dóna el títol de graduat superior en arqueologia).

Les altres quatre universitats (UPF, URV, UdL i UdG) tenen unes plantilles curtes, però més que suficients per fer front a les necessitats docents derivades de l'ensenyament d'història (URV, UdL i UdG) o d'humanitats (UPF). Deixant de banda les assignatures obligatòries de cada ensenyament, les optatives

que s'ofereixen tenen normalment una assistència mínima que podria fer qüestionar la idoneïtat de les estructures docents existents. Però, atès que aquí estem considerant el vessant investigador, hem de dir que la presència de professorat estable al llarg de tot el territori ha servit per donar continuïtat a diversos projectes de recerca, que podrien haver quedat orfes sense aquesta estabilitat dels investigadors.

El paper del segon dels col·lectius que considerem, els dels professors contractats, no és negligible en termes de recerca, però no té la importància del grup anterior. Bona part d'aquests docents comprèn persones que fan recerca per acabar la tesi doctoral o que s'integren en grups per tal d'aportar-hi la seva feina i experiència, tot esperant arribar a la situació d'estabilitat. Observem també una gran concentració d'aquestes persones a les dues grans universitats esmentades més amunt (UB i UAB), fet explicable en el primer cas, i no tant en el segon, i a la URV. En aquesta darrera universitat hi ha una atomització docent i investigadora molt gran, a la qual no és aliè el desmesurat creixement de l'àrea de prehistòria, que assumeix, a més, la impartició d'un graduat superior en arqueologia (centrat bàsicament en el paleolític i, en segona instància, en el món clàssic); la recerca en surt beneficiada de la situació, ja que les tasques universitàries en general comporten la situació activa de molts investigadors a través de contractes docents, de recerca, laborals i de becaris. La precarietat de la situació faria desitjable arribar a una solució, que es fes extensiva, però, a tot el col·lectiu de les universitats catalanes.

Els becaris són una altra important força investigadora del país, que moltes vegades es desaprofita per manca de continuïtat del sistema d'investigadors. La seva procedència és molt variada, però la gran majoria s'integra en els dos sistemes més forts, els programes predoctorals de formació de personal investigador (FPI) del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports, i el de formació d'investigadors (FI) del DURSI. Aquest primer nivell compleix adequadament la seva funció, la de portar endavant tesis doctorals sobre temes d'interès preferent dins dels grups de recerca en els quals s'integren; són un element dinamitzador i innovador de la recerca imprescindible per al sistema, que recluta d'aquesta manera els elements més destacats de les diferents promocions universitàries. S'afavoreix, a més, la possibilitat d'accedir a ajuts complementaris per fer estades a l'estranger per millorar la formació, amb la qual cosa s'arriba, en la majoria dels casos, a obtenir investigadors d'alta qualitat. Algunes universitats com la UB han posat en funcionament programes propis de beques predoctorals quadriennals, lligats a la impartició de classes pràctiques; això ha servit per fer més extens l'abast de les possibilitats de formació de becaris.

La quantitat de becaris predoctorals que han tingut les àrees de prehistòria, història antiga i arqueologia durant el període considerat és molt alta, per sobre de la quarantena. Aquesta importància s'accentua quan veiem les minses xifres de la resta dels departaments d'història de les universitats catalanes. Les especificitats dels nostres camps de recerca, lligades moltes vegades a aspectes de ciències «pures», potencien els grups de qualitat (vuit al llarg del II Pla de Recerca del DURSI) i expliquen la proliferació de becaris que s'hi adscriuen.

Però els becaris postdoctorals són tota una altra història. Hom pot entendre que el sistema no pot absorbir la totalitat dels becaris predoctorals, però les xifres de postdoctorals i de reincorporació es redueixen de manera excessivament dràstica. Manquen mecanismes per estabilitzar gent que arriba als quaranta anys, que ha passat per totes les escales de becar i que, en molts casos, ho deixa i fa inútils els diners que durant quinze anys l'Administració pública ha esmerçat en la seva formació aquí i a l'estranger.

Programes aliens, com el Ramón y Cajal, que cofinança també en part la Generalitat de Catalunya, són lloables però finits, i el problema esclatarà quan el 2006 o 2007 s'acabi el contracte dels becaris; cal posar fi al problema abans que això passi. L'única iniciativa positiva, perquè és definitiva i estable, sorgida l'any 2001, és la de l'Institut Català de la Recerca i Estudis Avançats (ICREA) de la Fundació Catalana per a la Recerca, que comentarem més endavant.

Una possible solució, sempre parcial, seria la de reduir les beques predoctorals i augmentar les postdoctorals i els contractes estables d'investigadors; és un canvi de filosofia que comporta una despesa a llarg termini molt més important que l'actual, però és l'única que serviria per assentar els equips de prestigi i de qualitat que ara tenim mig estabilitzats i mig embastats, pendents d'un fil massa prim.

Un darrer i escàs grup és el dels investigadors «purs», els que, a través de contractes temporals o indefinits, o de la via funcional, desenvolupen tasques de recerca al país. La Generalitat de Catalunya va heretar alguns funcionaris de les antigues diputacions (ara integrats al Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona i Girona). El CSIC en té un parell, un dels quals, d'incorporació recent. L'ICREA ha fet, durant els anys 2001 i 2002, dos contractes indefinits a dos investigadors en el camp de l'arqueobotànica, adscrits a la URV i a la UB, respectivament; l'any 2003 la UB s'ha beneficiat d'un nou contracte, adscrit també al Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia. Tres o quatre persones són beneficiàries del programa Ramón y Cajal i tenen aquests contractes de cinc anys que els hi han de servir de pont per arribar a una futura estabilització, encara avui problemàtica; però ara com ara cal comptar-los entre els escassos investigadors «purs» del país. Alguns contractes temporals els tenim a la URV, a l'ombra del «fenomen Atapuerca», i serveixen per anar allargant també el camí a investigadors en formació o formats que no tenen tampoc, de moment, cap altra sortida.

#### **2.2.4. Revistes especialitzades i altres publicacions**

Volem distingir, dins d'aquest apartat, les revistes de les col·leccions de monografies de temàtica arqueològica que es publiquen al país.

Pel que fa a les revistes, podríem separar-ne tres nivells: les institucionals especialitzades en prehistòria, història antiga i arqueologia; les especialitzades no institucionals, i les més genèriques, normalment d'institucions com museus locals o comarcals, que toquen de manera continuada temes de prehistòria, història antiga i arqueologia.

D'entre les primeres, cal esmentar la continuïtat de la revista *Empúries*, ara assegurada des del Museu d'Arqueologia de Catalunya després de l'estat moribund en què va quedar els darrers anys en mans de la Diputació de Barcelona; aquesta nova etapa ha cristallitzat, de moment, en dos nous volums, el 51 i el 52, datats respectivament els anys 1998 i 2000, i segueix endavant, encara que la periodicitat anual sembla quasi descartada (el 2003, n'ha sortit el 53). S'ha especialitzat en temes d'arqueologia protohistòrica i clàssica.

Un fenomen pràcticament igual és el de *Cypselà*, abans editada pel Centre d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona i ara assumida també pel Museu d'Arqueologia de Catalunya. Els anys 1998 i 2001 n'han aparegut els volums 12 i 13 (el 2003, n'ha aparegut el 14). Es dedica exclusivament a temes de prehistòria i de protohistòria.

La revista que ha mantingut el ritme imposat des del seu renaixement el 1994 és *Pyrenae*, òrgan del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la UB. Han aparegut els volums regularment des del 27, de l'any 1996 i, a més, l'any 2000 es va reparar un deute històric amb la publicació d'un volum doble, el 22-23, que havia quedat pendent d'un homenatge al doctor Maluquer de Motes, i que ha vist finalment la llum, de manera que ha completat la sèrie, iniciada l'any 1965.

També ha tingut una trajectòria estable la *Revista d'Arqueologia de Ponent*, editada per les àrees de prehistòria, història antiga i arqueologia de la UdL. Cal remarcar-ne els espais de comentari i de debat de temes d'actualitat, que la fan un òrgan viu d'expressió de la realitat de l'arqueologia del país.

A la UAB apareixen tres blocs de publicacions emanades de l'àrea de prehistòria, els *Treballs d'Arqueologia* (vuit números publicats, el darrer el 2002), els *Treballs d'Etnoarqueologia* (quatre números publicats, el darrer el 2001) i els *Treballs d'Arqueologia del Pròxim Orient* (sense informació a la pàgina web del Departament); no hi ha una periodicitat concreta i van sortir quan hi ha alguna recerca o congrés que s'estima que mereix aparèixer en aquestes sèries.

La UPF publica la revista *Cuadernos de Arqueología Mediterránea*, de la qual han aparegut cinc números.

De manera irregular han aparegut alguns números de la revista *Cahier Noir*, una iniciativa que ara sembla tutelada per l'àrea de prehistòria de la URV. La revista, especialitzada en temes

de teoria arqueològica i de tipologia lítica, havia estat iniciada els anys vuitanta per altres institucions i no manté una periodicitat estable. També des de la URV, l'àrea d'arqueologia, juntament amb altres institucions tarragonines, edita de forma irregular la revista *Citerior*, els números 2 i 3 han aparegut en l'interval de temps corresponent a aquest report.

Entre el 1996 i el 2001 s'editaren els volums del 18 al 23 del *Butlletí Arqueològic* de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Els continguts, tot i seguir essent en bona part arqueològics, van estenen-se cap a èpoques històriques i cap a temes com notaries, correspondències i vides de sants.

El Museu de Gavà ha mantingut de manera regular la revista *Rubricatum*, que dona sortida a bona part de la recerca comarcal sobre prehistòria i món antic, a més de ser el vehicle més directe per publicar els elements més destacats de la recerca sobre el Neolític de les mines de Gavà.

De manera similar, el Museu de Mataró ha mantingut la continuïtat de la seva revista *Laietania*; n'han aparegut ja setze números, i en alguns casos els treballs i reunions que s'han publicat han marcat tendències en algunes fases com en el món ibèric.

El segon apartat, entre les revistes, és el de les especialitzades no institucionals, un camp econòmicament difícil d'aiguantar i que fa que ens referim quasi tan sols a un cas. Es tracta de *Cota Zero*, una revista editada per Eumo, de Vic, i que manté una envejable regularitat quasi anual (volums del 12 al 17 entre els anys 1996 i 2002), fruit dels subscriptors i de la gran qualitat dels continguts. Els dossiers especialitzats formen la columna vertebral de cada volum, però els editorials i les cartes d'opinió oberta permeten copsar l'estat actual dels debats més candents de l'arqueologia catalana. A més, és l'únic òrgan que publica els permisos d'excavacions programades i les quantitats atorgades anualment pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

En el període que considerem no ha aparegut cap volum de la revista *Fonaments, Prehistòria i Món Antic als Països Catalans*, que fins a mitjan anys vuitanta va ser publicada per Curial amb el suport de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT), sota la direcció del doctor Miquel Tarradell. L'any 2002 s'ha iniciat la represa de la revista, en una segona època que ha de fructificar el 2003 amb l'aparició del primer volum.

I, finalment, hi ha el tercer apartat de les revistes: els de les no especialitzades, però que tenen continguts regulars de temes arqueològics. La llista podria ser molt llarga, i creiem que cal remarcar les més importants, les que tenen trajectòries més estables. Citarem *Modilianum*, revista del Museu de Mojà; *Arrahona*, del Museu de Sabadell; *Urtx*, del Museu de Tàrraga; *La*

*Gabella*, del Museu d'Arbúcies; *Quaderns de Vilaniu*, de l'Institut d'Estudis Vallencs, i *Quaderns*, del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, entre les més destacades.

El segon grup de publicacions a què volem referir-nos és el de les sèries, monogràfiques o no, que complementen l'oferta bibliogràfica de l'arqueologia catalana.

El Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya ha editat regularment la *Tribuna d'Arqueologia* fins al 1999; es tracta dels resums de les conferències fetes en el cicle del mateix nom, dins del qual s'exposen les novetats més immediates de l'arqueologia del país, juntament amb alguns casos d'investigadors catalans que treballen a l'estranger. És una eina molt útil per estar al dia del que s'està fent, i el retard que s'està acumulant podria desvirtuar aquesta iniciativa tan positiva (a mitjan 2003 encara no ha aparegut el volum corresponent al 1999-2000).

El mateix Servei d'Arqueologia va publicant les seves monografies *Excavacions arqueològiques a Catalunya*, de fet, memòries d'excavacions entregades i que, d'altra manera, quedarien condemnades a l'oblit (com la majoria). Entre el 1996 i el 2002 tan sols n'han aparegut quatre, els volums del 13 al 16, datats entre el 1997 i el 1999. En el període que considerem ha desaparegut la sèrie *Memòries d'Intervencions Arqueològiques a Catalunya*, que havia arribat al volum 15 l'any 1995, però que a partir d'aquest moment no ha donat senyals de vida.

A tall de suplència de la manca de publicacions de memòries, però també com una eina per donar a conèixer tesis doctorals d'interès, diferents grups de recerca de les universitats catalanes han començat sèries monogràfiques. A la UB destaquen les iniciatives del SERP (*Monografies del SERP*), de l'àrea d'arqueologia (*Arqueo Mediterrània*) o del CEIPAC (*Instrumenta*); a la UAB tenim els *Treballs d'Arqueologia*, els *Treballs d'Etnoarqueologia* i els *Treballs d'Arqueologia del Pròxim Orient*. A les altres universitats no ens consten aquestes publicacions monogràfiques, sinó tan sols revistes periòdiques.

### **2.2.5. Projectes i convenis**

En l'apartat de projectes i convenis, hem de dir que ambdós són abundants i de procedències variades.

El projectes europeus ja són presents a les nostres institucions en una quantitat apreciable. Els tres o quatre en els quals hi ha hagut participació activa dels nostres investigadors han reportat unes quantitats econòmicament importants en forma de contractes, beques i adquisició d'infraestructures. És un camp en el qual s'està assolint un nivell més que acceptable, atesa la complexitat dels processos que porten a demanar i aconseguir aquest tipus de projectes.

Els projectes procedents de les convocatòries ministerials s'han convertit en un aspecte normal dins del panorama de la

recerca arqueològica catalana. Els grups de recerca es nodreixen de manera regular dels recursos procedents de Madrid, unes quantitats no gaire altes però que serveixen d'adequat complement dels altres recursos, també escassos, procedents de les institucions del país. La trianualitat dels projectes també garanteix una subsistència a mig termini i permet fer planificacions almenys a un parell d'anys vista.

A casa nostra, l'origen dels recursos econòmics per a projectes arqueològics procedeixen bàsicament del DURSI (Grups de Recerca de Qualitat [GRQ] i Xarxes Temàtiques [XT]) o del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (subvencions del Servei d'Arqueologia).

Els del DURSI tenen la línia bàsica dels GRQ, una manera de finançar grups estables i amb una producció científica abundant i de qualitat. Al llarg dels anys que ens ocupen, durant el desenvolupament del II Pla Nacional de Recerca, s'ha assolit la xifra de vuit grups relacionats amb els àmbits de prehistòria, història antiga i arqueologia, la qual cosa palesa un bon nivell dins les universitats catalanes. El finançament no era abundant, però podia ser distribuït en les partides sol·licitades per l'investigador principal, fet que ajudava a fer una despesa més lògica. Les quantitats atorgades eren anuals, i tan sols es concedien cada dos anys, cosa que relativitzava l'efectivitat d'aquests ajuts. A partir del 2002, amb el III Pla Nacional de Recerca, el finançament s'ha atorgat pels quatre anys de durada, cosa que permet planificar mínimament la recerca, però les xifres s'han rebaixat sensiblement.

Les XT són una altra font de finançament de projectes de recerca. N'hi ha tres o quatre en funcionament, i les temàtiques són ben precises (comportament dels primers homínids, arqueopetrologia o evolució del paisatge, per exemple). Concentren, més aviat, parts de diferents grups de recerca interessats en aspectes concrets com els que hem esmentat.

Des del Departament de Cultura, a través de la Direcció General de Patrimoni Cultural i del seu Servei d'Arqueologia, se segueixen convocant anualment ajuts per a la realització d'excavacions arqueològiques inserides en projectes de recerca presentats a la institució i sobre els quals s'ha pronunciat la comissió assessora de l'esmentat Servei d'Arqueologia. De l'escassíssim pressupost del Servei dedicat a excavacions arqueològiques, la gran majoria se'n va a finançar intervencions d'urgència quan aquestes no poden ser assumides totalment per les empreses que han «provocat» aquesta intervenció. A tall d'exemple, podem dir que l'any 2001 es van destinar tan sols 90.151,82 € per a projectes de recerca, que van anar a parar a 46 excavacions programades de les 73 autoritzades en aquest apartat; en canvi, a les 581 excavacions d'urgència s'hi van abocar 427.389,41 €. Tan sols 9 excavacions programades superaven els 3.000 € de subvenció, quantitat insuficient per fer front

a una campanya llarga i amb la gent adequada, el mínim per obtenir resultats positius. El resultat obvi és que els plantejaments científics fets pels investigadors mai no es poden acomplir, ja que cal reduir dràsticament el temps d'excavació i/o la quantitat de persones per ajustar-se a les quantitats atorgades.

Si a això afegim que la comunicació de les concessions es fa tard (a mitjan juny no acostumen a saber-se encara les quantitats aprovades per la Direcció General, i el seu lliurament es fa molt posteriorment), comprovarem que els projectes de recerca no poden fiar-se d'aquests ajuts, que abans havien estat l'ànima de la recerca arqueològica del país, i que com a tals van ser traspassats l'any 1981, amb partides finalistes que després han anat derivant cap a altres interessos de la mateixa Direcció General. Moltes vegades els treballs es poden fer gràcies al fet que les universitats avancen dels seus propis fons les quantitats aprovades per la Conselleria; si és l'arqueòleg el que ha de demanar un crèdit o avançar diners de la seva pròpia butxaca, l'excavació no es fa i la recerca del país se'n ressent greument per un problema purament burocràtic i administratiu.

Com a suplència per tirar endavant els projectes de recerca cal anar a altres institucions, siguin diputacions (com el cas de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, per exemple), siguin consells comarcals, siguin ajuntaments. Però fer dependre la recerca d'aquests voluntarismes de l'alcalde de torn, del regidor més o menys conscienciat o del diputat conegut o que té interessos al poble on hi ha l'excavació no és el millor mètode per bastir un país amb una arqueologia de qualitat; i a pesar de tot això, el nostre ho és.

## 2.3. La producció científica

### 2.3.1. Línies fortes de recerca

No tots els àmbits cronològics de la recerca en prehistòria, història antiga i arqueologia es troben coberts amb la mateixa intensitat per part dels grups investigadors de les universitats, museus i altres centres. Sense que la diferència sigui abassegadora, alguns moments del període que ens ocupa es veuen privilegiats per sobre d'uns altres, menys tocats per manca d'investigadors principals de projectes.

Aquest subtil desequilibri s'inclina cap a tres fases, que concentren la majoria dels esforços de recerca, de les tesis doctorals i de les publicacions. Es tracta del moment dels caçadors recol·lectors, el Paleolític en les seves diferents fases, del món ibèric i del període romà.

En el primer cas, tenim grups de recerca destacats a la UB, UdG, UAB i URV de Tarragona, així com a la Institució Milà i Fontanals del CSIC. La productivitat en aquest camp és àmplia,

en forma de tesis doctorals, de llibres, d'organització de reunions i de congressos i també de publicacions. Podríem dir que aquest fet es veu corroborat, entre d'altres, per la concessió a dos dels grups esmentats (el de la UB i el de la URV) dels dos únics investigadors ICREA que hi ha en el nostre camp. El treball de camp no es desenvolupa tan sols a Catalunya, on és realment destacable, sinó també a la resta de l'Estat i fora de les nostres fronteres, amb projectes de recerca a Portugal, Tanzània, Geòrgia, Sud-àfrica, l'Argentina, l'Amèrica Central o el Pròxim Orient.

El món ibèric, el primer moment durant el qual les nostres terres agafen una personalitat pròpia a partir de l'impacte colonial sobre les poblacions indígenes, concentra nombrosos esforços d'universitats i museus. Entre les primeres hem d'esmentar els grups de la UB i UdL (i de manera més reduïda, la URV i la UdG), i entre els segons, el Museu d'Arqueologia de Catalunya. Els grups universitaris han intervingut en grans poblats, que han anat recuperant mitjançant excavacions i reconstruccions: estem parlant del Castellet de Banyoles de Tivissa, de la Moleta del Remei d'Alcanar, d'Ullastret, dels Vilars d'Arbeca o del poblament de les Toixoneres de Calafell, per parlar dels més importants i rellevants. A més, en el darrer dels casos s'ha procedit a una reconstrucció integral d'algunes zones del poblament aixecant cases, posant sostres i moblant l'interior dels edificis per tal que el públic pugui copsar de manera fidedigna com era l'activitat normal en un poblament ibèric. Per la seva banda, el Museu d'Arqueologia de Catalunya ha seguit tenint cura de la Palaiàpolis d'Empúries, essencial per entendre la formació del món ibèric, i d'Ullastret, poblament i necròpolis, una de les fites ineludibles de la cultura ibèrica a casa nostra; tot i que la tasca és lenta, i a Empúries quasi centenària, s'hi ha seguit treballant amb més entusiasme que mitjans. També caldria remarcar la importància de les troballes fetes en relació amb la colonització fenícia a la zona de l'Ebre, amb poblaments com Sant Jaume - Mas d'en Serra (Alcanar) i Aldovesta (Benifallet).

El període romà, per l'abundància de restes i la seva localització, molt sovint, sota poblaments actuals, ha estat objecte d'atenció de quasi tots els centres de recerca de casa nostra. Entre els universitaris hem de destacar la UB, la UAB, la URV i la UdG, que han intervingut en grans centres urbans (Tàrraco, Barcino...) o rurals, com ara Guissona. Pel que fa als museus, no tan sols el d'Arqueologia de Catalunya ha tingut un paper important en l'estudi de la romanitat a Catalunya; d'altres com el Nacional d'Arqueologia de Tarragona, el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i els museus municipals de Badalona i de Mataró han portat endavant intervencions arqueològiques de gran relleu. Les col·laboracions en recerques a l'estranger, sobretot a Itàlia i França, no són certament negligibles i donen al món romà del

nord-est peninsular una projecció internacional indubtable. Aquest fet s'ha posat en relleu també arran de la declaració que ha fet l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) de diversos monuments de la ciutat de Tàrraco com a Patrimoni de la Humanitat.

No volem deixar d'assenyalar la valuosa intervenció del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC), que depèn del Museu d'Arqueologia de Catalunya, en la recuperació de diversos vaixells d'època romana a la nostra costa. El Centre intervé en altres moments (Neolític a l'estany de Banyoles, *pecis* medievals i modernes), però el gruix de la seva tasca se centra en els moments clàssics romans, amb uns resultats excel·lents.

No podem oblidar, tanmateix, les fases «febles» que no con-

centren la majoria dels esforços de recerca dels nostres centres. El Neolític, l'edat del bronze, l'aparició de les societats complexes, el megalitisme o els moments paleocristians i medievals també han estat objecte d'atenció a casa nostra, amb excavacions, estudis, tesis i publicacions que no pel fet de ser menys nombroses deixen de significar una part important de la recerca catalana amb projecció interior i exterior.

### **2.3.2. Treballs acadèmics (tesis, tesines, diplomes d'estudis avançats) i publicacions**

Com a fidel reflex de l'apartat anterior, les xifres que hem pogut reunir (taula 2) (que no són completes per la impossibilitat d'a-

TAULA 2  
*Tesis doctorals i treballs de recerca de doctorat*

	Tesis doctorals						
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
UB	8	5	6	4	1	3	2
UAB	3	3	2	1	3	1	1
UPF	0	0	0	0	0	1	0
UdG	0	1	1	1	0	0	0
UdL	0	1	1	0	1	0	0
URV	0	6	1	0	0	2	5

	Llengües utilitzades (percentatges)		
	Català	Castellà	Altres
UB	22,2	70,4	7,4
UAB	71,4	28,6	—
UPF	—	100,0	—
UdG	100,0	—	—
UdL	100,0	—	—
URV	50,0	50,0	—

Treballs de recerca (tesines, treballs de recerca, DEA)					
UB	UAB	UPF	UdG	UdL	URV
66	11	—	9	—	—



conseguir-les en algunes de les universitats) ens semblen positives per la seva quantitat. Les seixanta-cinc tesis doctorals donen mostra de la vitalitat dels grups de recerca universitaris que aboquen en aquest aspecte els punts més importants dels temes que estan treballant. El centenar llarg de tesines, diplomes d'estudis avançats (DEA) i treballs de recerca de doctorat reflecteixen exactament el mateix, un encaminament de molts investigadors cap a l'alta recerca.

El miler llarg d'articles científics i els sis-cents trenta llibres i capítols de llibre consignats (taula 3) (els hem ajuntat ja que diverses universitats no diferencien entre ambdós conceptes i es fa impossible destriar-los) ens indiquen una bona producció quantitativament parlant, però ens deixen sense cap indicador de l'índex de qualitat que mereix el conjunt. Atès que encara en el nostre camp de recerca no s'ha normalitzat l'ús dels índexs de citació com a paràmetres de qualitat, es fa impossible establir qualsevol barem en aquest sentit. Potser una aproximació podria haver sortit de la quantificació dels trams de recerca dels investigadors numeraris de les universitats i del CSIC durant el període que ens ocupa; amb vista a propers reports, suggereixo que aquest sigui un dels punts que se sol·licitin per copsar una mica millor la qualitat de les publicacions.

TAULA 3  
Publicacions\*

	Llibres	Capítols de llibres	Articles
UB	358	—	605
UAB	26	67	119
UPF	2	1	10
UdG	54	—	41
UdL	3	18	41
URV	101	—	270

\* Els guions de la columna «Capítols de llibres» indiquen que aquestes universitats no han separat els llibres dels capítols de llibre en els seus resums, per tant, la xifra de llibres engloba ambdós conceptes.

## 2.4. La projecció de la recerca

### 2.4.1. Presència i ressò internacional

En els apartats anteriors ja hem anat apuntant la presència de diversos investigadors i grups de recerca catalans en projectes internacionals i en excavacions arqueològiques a l'estranger, més enllà del simple contacte personal o institucional.

La UB, la UAB, la UPF, la UdG i la URV han participat en diversos projectes internacionals, ja sigui propiciant l'intercanvi d'investigadors, ja sigui impulsant i codirigint excavacions arqueològiques (Egipte, Tanzània, Síria, Turquia, Líban, Itàlia, Portugal). El rendiment que se n'ha tret ha estat important, ja que no tan sols s'ha donat a conèixer el nostre potencial de recerca més enllà de les nostres fronteres, sinó que s'ha participat activament en aquesta recerca i s'ha materialitzat en intercanvis d'investigadors, en la millora del seu nivell de recerca i en la participació en nombroses reunions, congressos i publicacions d'alt nivell.

### 2.4.2. Els centres d'estudis locals. Activitats i penetració social

En els camps de la prehistòria i la història antiga, on la recerca arqueològica és fonamental, el teixit associatiu local adquireix una importància vital.

Els centres d'estudis locals, els petits museus locals, sovint municipals, les associacions arqueològiques o els aficionats considerats individualment són la clau perquè molts descobriments fortuits, accidentals, arribin a coneixement dels professionals i, sobretot, de les autoritats competents en la matèria, els arqueòlegs del Servei d'Arqueologia de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

La gran proliferació de llicenciats en història en general i en els camps arqueològics més diversos en particular ha fet arribar la conscienciació imprescindible als més petits ens locals amb vocació arqueològica. Dels recalitrants foradadors de jaciments «per salvar el patrimoni del meu poble i que no s'ho emporti el del poble del costat» en queden pocs. Ara el perill, contra el que lluiten molts centres locals, ve de l'especulació del terreny que conté restes arqueològiques per part de grups amb poder econòmic o polític que es lucren amb la seva explotació i consegüent destrucció del patrimoni. En poques ocasions el Servei d'Arqueologia ha pogut intervenir amb eficàcia contra aquests nous modes d'espoliació; la brigada dels mossos d'esquadra contra delictes del patrimoni va desaparèixer com a ens especialitzat i tan sols queda el que la Guàrdia Civil té en actiu en aquests temes. Potser el nou codi penal, que preveu l'espoliació arqueològica com un delictes i no com una falta administrativa, podrà ajudar a aturar aquesta activitat, lligada també al tràfic d'antiguitats, una de les lacres més grans que existeixen contra el patrimoni del país.

No podem fer recaure sobre els centres locals la totalitat de la responsabilitat de la defensa del patrimoni; ells acostumen a ser els que es troben en la primera línia, però darrere seu hi hauria d'haver un fort suport d'ens d'abast més gran. Aquest paper

el té, a casa nostra, tan sols la Societat Catalana d'Arqueologia, entitat independent amb prop de set-cents socis, que intenta vetllar per la salvaguarda del patrimoni català. Denúncies seves han impulsat campanyes per salvar les muralles àrabs de Balaguer, per fer tapar el forat de la muralla de Tossa o, juntament amb altres entitats, per salvar El Born, entre d'altres.

A través d'aquests dos àmbits, el local i el nacional, hem de reconèixer que la penetració social del fenomen arqueològic és, dia a dia, més gran. Una ajuda inestimable per a la difusió és el fet que bastants arqueòlegs intenten arribar a tothom mitjançant exposicions, reconstruccions, tallers per a infants, llibres entenedors, còmics, obres de teatre i contes. Tot ajuda i van fent penetrar el valor del patrimoni de tots en la consciència dels menuts i dels seus pares.

### **2.4.3. Aspectes socials i professionals**

No podem acabar aquesta part del report sobre la recerca en els camps de la prehistòria, la història antiga i l'arqueologia sense valorar un canvi espectacular que s'ha produït durant el període que és objecte d'estudi. Ens estem referint al darrer efecte de la professionalització en arqueologia, l'aparició de les empreses i la sindicació dels arqueòlegs.

La recerca que estem descrivint en aquest informe, i en els anteriors que ha encarregat l'IEC, podria estar tocada de mort per les noves circumstàncies econòmiques. La recerca universitària, amb projectes interdisciplinaris, amb excavacions a l'estiu amb estudiants que es formen i amb llicenciats que fan les seves tesis doctorals, amb subvencions de l'Administració, està abocada a una progressiva desaparició. Cada vegada més les grans obres d'infraestructura requereixen empreses d'arqueologia perquè facin les tasques de prospecció i d'excavació ràpides i no s'entorpeixi la construcció d'edificis, carreteres, autopistes i vies de tren. Aquesta «arqueologia de gestió» que propugnen les administracions públiques i que executen els ens privats encarregats de fer les obres no preveu la recerca com una prioritat; la majoria de vegades l'expedient legal se salva amb una «memòria administrativa» on s'ofereixen, en el millor dels casos, recomptes d'objectes, però mai resultats de l'estudi dels materials arqueològics apareguts.

Les empreses d'arqueologia creades per fer front a la demanda actuen, algunes vegades, vorejant la legalitat quan lloguen estudiants d'arqueologia pagant-los com a manobres i fent-los fer d'arqueòlegs; els arqueòlegs, titulats superiors, haurien de cobrar com a tals, però no hi ha cap col·legi d'arqueòlegs que fixi unes tarifes professionals mínimes, i el mercat es trenca a la baixa, amb professionals que se subllloguen per preus irrisoris i vergonyosos; l'intent del Col·legi de Doctors i Llicenciats d'aconsellar unes tarifes no ha servit de res, no l'ha respectat nin-

gú. L'emergència d'aquest fenomen ha portat, el 2002, a l'aparició del primer sindicat d'arqueòlegs, la Confederació Sindical Independent d'Arqueòlegs de Catalunya (CSIAC), que vol, entre altres coses, regular les condicions econòmiques que imposen les empreses als professionals i arribar a un conveni. És un món en ebullició i en formació, del qual no podem oblidar les conseqüències immediates sobre la política de recerca arqueològica del país.

Un segon element que voldríem comentar és el dels parcs arqueològics. La programació que la Generalitat de Catalunya va fer preveia la creació de diversos parcs arqueològics a Catalunya que ajudarien a fer conèixer la realitat dels nostres avantpassats mitjançant visites a jaciments clau del país i recorreguts didàctics sobre la seva època i els seus habitants. Malauradament, no s'ha pogut encara concretar cap parc arqueològic «oficial», sinó tan sols fases inicials d'alguns parcs com el del paratge del Reclau a Serinyà. Això ens porta a la manca de recursos econòmics per fer front a despeses aparentment tan elevades com les de la posada en funcionament d'un d'aquests parcs. Possiblement no s'han sabut concentrar els esforços de diverses administracions i d'ens privats per tirar endavant ni tan sols un parc arqueològic. Iniciatives locals permeten visites a llocs molt didàctics com les mines de Gavà o la ciutatella ibèrica de Calafell. Però el tema dels parcs arqueològics, amb tot el que té d'emblemàtic per a un país de tanta tradició arqueològica com el nostre, hauria d'estar més ben solucionat per l'Administració i s'hi haurien de destinar uns recursos econòmics fins ara inexistents.

Un dels més reeixits elements de difusió posat en marxa recentment és l'anomenada *ruta dels ibers*, una iniciativa del Museu d'Arqueologia de Catalunya. Es tracta de fer arribar a la gent l'existència d'una xarxa de divuit poblats ibèrics visitables arreu del país, amb activitats de difusió centrades als caps de setmana que ajuden a fer conèixer millor la cultura ibèrica en general.

## **2.5. Conclusions**

La recerca en els camps de la prehistòria, història antiga i arqueologia a Catalunya sobreviu com una de les més fortes dins el camp més feble de la recerca en general, el de les ciències humanes i socials. La singularitat de les nostres investigacions, que necessiten imperiosament el contacte íntim amb moltes disciplines de «ciències» (química, biologia, geologia...), ens fa treure el cap per sobre d'altres camps històrics, però sense més repercussió.

Creiem que un dels punts forts que té el nostre sistema de recerca és la identificació d'una dotzena de grups de recerca de

qualitat que mantenen la seva consideració mitjançant un treball acurat d'excavacions, estudis, tesis i publicacions. La xifra és alta i s'haurà d'estar amatent per no baixar el llistó i que la proliferació excessiva de grups corrompi la tria feta, que no sembla dolenta.

Les subvencions que aquests grups reben (d'abast local, nacional, estatal o internacional) els permeten treballar a poc més de mig rendiment. El problema dels laboratoris s'ha anat solucionant a través de diferents programes d'infraestructures, tot i que encara falta per arribar al nivell òptim. Però on no s'arriba als mínims exigibles és en l'aspecte del treball de camp, de les excavacions, que requereixen unes subvencions molt més abundants que les que s'atorguen des del Servei d'Arqueologia. Tothom es busca altres fonts de finançament (diputacions, ajuntaments, consells comarcals, empreses privades, programes de Madrid o de Brussel·les...), però la base, que es crea des de l'esmentat Servei, des de la Conselleria de Cultura, és ridícula (apartat 2.2.5 d'aquest report).

Un punt feble que hauria d'anar arribant a una solució a curt termini és el dels investigadors adscrits als grups de recerca. Les plantilles universitàries estan actualment col·lapsades i, en algunes universitats, inflades (si atenem els aspectes docents); els programes de consolidació propis del sistema català acabaran fent entrar algunes de les persones no estables i això propiciarà que durant els propers quinze anys, fins a prop del 2018, quan hi haurà un inici de jubilació massiu i perceptible, hi hagi un bloqueig real de les places de docent/investigador. La millora a mig termini ha de venir, per tant, de l'encara quasi inèdit camp dels investigadors «purs». Els tres del CSIC o els tres del Museu d'Arqueologia de Catalunya difícilment augmentaran; tan sols queda un programa iniciat recentment, el de l'ICREA, que ha servit per començar a establir investigadors de reconegut prestigi, amb llarga trajectòria a l'estranger, a grups catalans; els dos primers han «caigut» a grups de prehistòria de la URV i de la UB, i un tercer al camp de l'arqueologia de la UB. Cal esperar que aquest sistema de recuperació de cervells no s'aturi i dinamitzi una mica el panorama de les plantilles estables de recerca de les nostres institucions.

Un altre punt feble que pot trobar-se també en camí de millorar és el de la professionalització de l'arqueologia. L'aparició de dues graduacions superiors en arqueologia, una a la URV (centrada en temes de prehistòria i de món clàssic) i una altra a la UB (amb menys assignatures, aparentment amb més coherència interna i ja amb dues promocions d'una quarantena d'alumnes cadascuna), podrien ser el camí per a formar gent preparada professionalment i en la investigació per actuar amb solvència i coneixement en el nostre camp d'interès.

Les comparacions amb sistemes de recerca semblants no ens situen en una posició gaire bona. Durant molts anys, el mo-

del català de recerca feta des de les universitats i subvencionada des de l'Administració autonòmica fou copiat per altres autonomies; però ara la dràstica reducció de les subvencions ha fet que els que ens copiaren ens hagin superat a bastament en manteniment dels diners destinats a recerca i que els nostres índexs quedin per sota d'altres territoris estatals. França, Portugal i Itàlia, per esmentar estats veïns i d'estructures similars, no han millorat tampoc sensiblement en el camp de la recerca, però no hem de caure en el parany d'escudar-nos en problemes generals per defugir les nostres mancances.

Com a síntesi final podríem dir que, amb vista al futur, cal amb urgència i a curt termini l'estabilització dels grups de recerca i l'augment de les subvencions per al treball de camp. A mig termini caldria preveure l'afavoriment del rejuveniment de les plantilles (incentius per a la jubilació als seixanta anys, per exemple) i l'entrada del gran nombre de doctors que s'estan formant a casa i a l'estranger, que «collaran» el sistema d'aquí a poc més d'un lustre. I, a llarg termini, no cal oblidar la difusió de l'arqueologia, la construcció de parcs arqueològics i l'accés de tota la població al coneixement i exacta valoració de la seva història més antiga com a eina de consciència social col·lectiva.

### 3. HISTÒRIA MEDIEVAL

#### 3.1. Els recursos humans i la infraestructura científica

La història medieval constitueix, en els plans d'estudis vigents, una de les àrees de coneixement que integren la llicenciatura en història. Aquesta titulació s'imparteix en les universitats catalanes següents: UB, UAB, UPF, UdG, UdL i URV. D'aquests sis centres acadèmics, només el primer disposa, tanmateix, d'un Departament específic d'Història Medieval; els medievalistes, en la resta, s'han organitzat en seccions d'unitats docents i de recerca més àmplies, normalment d'història o, fins i tot, d'humanitats.

##### 3.1.1. Delimitació de l'àmbit

Aquesta anàlisi de la recerca efectuada pels medievalistes catalans durant el septenni del 1996 al 2002 engloba també el Departament d'Estudis Medievals de la delegació a Barcelona del CSIC. Entre les raons justificatives d'aquesta inclusió sobresurten: haver assumit una part de la càrrega docent dels programes de doctorat de la UB, haver integrat alumnes d'aquesta institució com a becaris en els seus projectes científics i haver obert la seva revista i la seva biblioteca a tots els medievalistes catalans i forans. No s'ha integrat, en canvi, en el report la informació relativa a paleografia i diplomàtica, per tal com aquestes

disciplines avui formen part de l'àrea de coneixement de ciències i tècniques historiogràfiques i abracen un arc cronològic força més ampli que el comprès entre els segles v i xvi.

Abans d'anar més endavant, és de justícia especificar que les dades quantitatives adduïdes, malgrat que no s'han estalviat esforços a l'hora de reunir, contrastar i analitzar amb els mateixos paràmetres tota la informació aportada pels mateixos centres, són merament indicatives. Encara que totes les universitats publiquen la seva memòria i disposen de pàgina web, no són gaire curoses en aquesta tasca i no tenen criteris uniformes a l'hora de recollir les dades, cosa que provoca tant duplicacions com llacunes.

### 3.1.2. La formació dels investigadors

L'ensenyament reglat d'història medieval queda circumscribit —com ja s'ha especificat— a les facultats d'història, a cap altre centre superior s'imparteix docència específica d'aquesta disciplina. Pel que fa al nombre de professors (taula 4), les quantitats —força baixes— oscil·len entre setze a la UB i un a la UPF. Durant el darrer sexenni, mentre que a la UB, la UdL i la UPF han mantingut inalterada la magnitud dels seus respectius departaments o seccions, a la UAB i la URV han experimentat sengles creixements de dos i un professor, respectivament.

TAULA 4  
Evolució del nombre de professors

	1996	2002
UB	16	16
UAB	7	9
URV	3	4
UdL	3	3
UdG	2	2
UPF	1	1
<i>Total</i>	32	35
Mitjana	5,33	5,83

Sembla força probable que, en els pròxims anys, les seccions o els departaments no experimentaran cap mena d'ampliació en les plantilles i que els recursos econòmics disponibles s'esmerçaran en la promoció acadèmica del mateix professorat, tant per la via contractual com funcional. La reducció del nombre d'alumnes, la devaluació dels estudis humanístics i la pèrdua, per part de les facultats d'història, del caràcter

de centres «d'aparcament» per a estudiants que no han pogut seguir la seva primera o segona opció, llastaran el creixement dels departaments d'història medieval i els obligaran, fins i tot, a lluitar aferrissadament per tal d'evitar l'amortització de les places vacants per jubilació.

El pla d'estudis vigent a les facultats d'història obliga a consignar una bona part de la força docent a les assignatures troncales, de caràcter introductor, obligatòries per a tots els alumnes del primer cicle de la llicenciatura d'història. La necessitat d'atreure alumnes, en concurrència amb les altres àrees de coneixement, no contribueix tampoc a reforçar el nivell de les assignatures opcionals d'ambdós cicles, concebudes, en molts casos, d'acord amb criteris més demagògics o pragmàtics que no pas científics. El resultat consisteix en la caiguda ininterrompuda dels coneixements específics a favor d'una formació més generalista, que només sembla que serveix per preparar professors d'ensenyament secundari. Com que les sortides professionals escassegen, molts alumnes, amb aquest migrat bagatge de coneixements, es matriculen, tanmateix, al tercer cicle, on els departaments intenten encara preservar les excel·lències de la disciplina, tot exigint una formació teòrica i el domini d'unes tècniques que no els han ofert a la llicenciatura, amb les tensions consegüents. La conseqüència previsible d'aquesta contradicció serà, a mig termini, una caiguda del nivell de qualitat de les tesis doctorals, moltes de les quals s'hauran de fer exclusivament amb fonts publicades, si no sobre bibliografia de segona mà.

La inexigència de coneixements previs de caràcter filològic i paleogràfic, una articulació més funcional entre les assignatures de segon cicle i les de doctorat, una renovació més palesa de les tècniques de recerca i l'obligatorietat del treball en equip poden contribuir a explicar que molts alumnes dels departaments s'orientin cap a l'arqueologia medieval més que no pas envers l'anàlisi de la documentació inèdita. Aquesta renúncia gradual dels medievalistes a la consulta directa de les fonts escrites constitueix una pèrdua particularment greu a Catalunya, un país que disposa d'un patrimoni documental sense paral·lel a la resta d'Espanya i parangonable als millors d'Europa.

### 3.1.3. La recerca a les universitats i al CSIC

Tot i les dificultats esmentades, un contingent gens negligible de nous llicenciats, empesos tant per la inquietud científica com per la manca de sortides professionals, comencen cada any els estudis de tercer cicle sense disposar de cap mena d'ajut. Una part d'ells, obligats a alternar la recerca amb els treballs de subsistència, no poden acabar la tesi en els terminis establerts i han de sol·licitar les corresponents pròrrogues. Aquesta circumstància pressiona a la baixa un dels indicadors de la productivitat científica de les universitats, el nombre de tesis doctorals lligi-

des, que, durant el septenni del 1996 al 2002 (taula 5), ha oscil·lat entre les catorze de la UB i zero de la UdG:

TAULA 5  
Tesis doctorals 1996-2002

	En català	En castellà	Total	Tesis/ recercador
UB	9	5	14	0,87
UAB	5	3	8	0,88
URV	0	1	1	0,25
UdL	1	0	1	0,33
UdG	0	0	0	0,00
UPF	1	1	2	2,00
CSIC	3	0	3	0,75
<i>Total</i>	19	10	29	
Mitjana	—	—	—	0,82

La presència d'estrangers entre els candidats i les candidates al doctorat, encara que minsa, una candidata xinesa a la UB en tot el sexenni, mereix ser recalçada.

La possibilitat d'incorporar-se als departaments en condicions econòmiques adequades, per tal de portar a terme els estudis de tercer cicle, està estretament vinculada al nombre de beques, les quals depenen, al seu torn, dels projectes de recerca obtinguts pels membres respectius de la Direcció General d'Investigació de la Ciència i la Tecnologia (DGICYT), del Ministeri d'Educació i Ciència (MEC), o, eventualment, de programes especials de recerca d'altres ministeris (taules 6 i 7).

Els destinataris dels projectes nacionals no són, tanmateix, ni els departaments ni els investigadors entotsolats, sinó els grups de recerca, les agrupacions d'experts entorn d'una línia de treball ben precisa. Les concentracions jerarquitzades d'esforços —ben acceptades entre els professionals de les ciències experimentals— plantegen, emperò, problemes en el camp de les humanitats, on topen encara amb l'individualisme científic de molts dels experts, més acostumats a una recerca vocacional autofinançada que al treball d'equip amb suport econòmic extern. L'opció dels gestors dels recursos públics és especialment nefasta per a les seccions petites, els escassos membres de les quals no poden constituir grups coherents i d'una quantia mínima per obtenir finançament institucional. A la manca d'una «massa crítica» científica més que no pas a un conformisme o baix nivell professional dels seus membres deuen la UdL i la UPF no haver obtingut, al

TAULA 6  
Projectes de recerca finançats per la DGICYT (MCT)

	Nombre	Quantia	Recursos/ recercador
UB	9	153.687,76	9.605,48
UAB	3	68.536,95	7.615,21
URV	2	9.015,00	2.253,75
UdL	0	0,00	0,00
UdG	2	32.337,90	16.168,95
UPF	0	0,00	0,00
CSIC	5	83.571,00	20.892,75
<i>Total</i>	21	347.148,61	56.536,14
Mitjana	—	17.357,43	9.918,53

TAULA 7  
Altres projectes de recerca nacionals

	Nombre	Quantia
UAB	0	—
URV	0	—
UdL	2	—
UdG	0	—
UPF	0	—
CSIC	7	—
<i>Total</i>	10	—

septenni del 1996 al 2002, cap projecte d'història medieval de la DGICYT (taula 7). La dedicació exclusiva a la recerca i la captació de col·laboradors externs explica, en canvi, que la secció del CSIC hagi estat, aquests darrers set anys, l'entitat més rendible, amb 1,25 projectes per investigador.

La concentració dels recercadors en grups no esdevé, en canvi, un mèrit decisiu a l'hora d'obtenir accions especials del Ministeri de Ciència i Tecnologia (MCT), com ho palesa la UdL (taula 8).

El DURSI, de la Generalitat de Catalunya, incentiva així mateix la concentració dels investigadors amb ajuts de suport als grups consolidats, accions especials i subvencions per a infraestructura. Només en la partida de finançament de congres-

TAULA 8  
Accions especials de l'MCT

	Nombre	Quantia (€)
UB	1	18.030
UAB	0	0
URV	0	0
UdL	7	87.587
UdG	0	0
UPF	0	0
CSIC	3	9.381
<i>Total</i>	11	114.998
Mitjana	1,57	10.454,36

sos i jornades d'intercanvi d'experiències la magnitud dels grups esdevé irrellevant: les quanties més elevades corresponen a dues seccions petites, la de la UdL i la de la URV (taula 9).

Encara que els departaments concorren pels recursos públics en condicions de desigualtat, ja que el criteri de distribució afavoreix els grans, les vies de finançament complementàries poden atenuar o, fins i tot, capgirar, en termes relatius, els decalcatges esmentats: els centres més rendibles pel que fa a recursos per recercador han estat el CSIC i la UdL (taula 10).

El nombre de beques, aquests darrers set anys, s'ha incrementat considerablement respecte al sexenni anterior, més per l'esforç inversor de la Generalitat de Catalunya que no pas pel del MEC; el qual, pel fet de vincular les beques predoctorals als projectes de recerca, tendeix a concentrar-les en els departaments més grans. Les condicions de les convocatòries del DURSI, menys restrictives que les del MEC, han permès als gestors universitaris distribuir, en canvi, d'una manera més equilibrada les beques entre els departaments, per tal de compensar parcialment l'excessiva concentració de les estatals.

Les partides destinades a la recerca en història medieval, tot i haver experimentat un lleuger increment respecte al sexenni passat, continuen sent força baixes, circumstància que accentua la concurrència entre els departaments. Com que el capítol que ha experimentat un creixement més important ha estat el de beques, molts directors de grups de recerca sol·liciten projectes més per la certesa de disposar de becaris predoctorals que no pas pel volum dels diners que esperen obtenir de les institucions públiques. Les seccions de la UPF i del CSIC, amb 2 i 1,5 beques per recercador respectivament, són les que han assolit la cota més alta de productivitat en aquest camp (taula 11).

El fet que molts becaris siguin nous llicenciats, que encara no han obtingut els trenta-dos crèdits del programa de doctorat, tasca en què esmerçaran preceptivament dos anys, explica que siguin pocs els que aconsegueixen acabar la tesi en els cinc anys següents al de la concessió de l'ajut. Tres anys és un període curt per familiaritzar-se amb les fonts, definir la metodolo-

TAULA 9  
Ajuts del DURSI

	Suport als grups de recercadors		Accions especials		Infraestructures		Congressos	
	Nombre	Quantia (€)	Nombre	Quantia (€)	Nombre	Quantia (€)	Nombre	Quantia (€)
UB	4	56.494	2	5.904	5	35.173	2	2.404,00
UAB	0	0	0	0	1	3.606	1	1.563,00
URV	0	0	0	0	0	0	3	2.904,00
UdL	0	0	1	12.020	0	0	3	7.702,53
UdG	0	0	0	0	0	0	0	0,00
UPF	0	0	0	0	0	0	0	0,00
CSIC	5	67.019	0	0	1	5.186	0	0,00
<i>Total</i>	9	123.513	3	17.924	7	43.965	9	14.573,53

Total de recursos aportats pel DURSI 199.985,53 €.

TAULA 10  
Total de recursos obtinguts per cada departament

	Quantia (€)	Recursos/recercador
UB	271.692,76	16.980,80
UAB	73.705,95	8.189,55
URV	11.919,00	2.979,75
UdL	107.309,53	35.769,84
UdG	32.337,90	16.168,95
UPF	0,00	0,00
CSIC	165.157,00	41.289,25
<i>Total</i>	662.122,14	—
<i>Mitjana</i>	18.917,77	—

TAULA 11  
Beques

	MEC		DURSI		Beques total	Beques/recercador
	BPD	BFI	BAI			
UB	4	2	0		6	0,37
UAB	1	2	0		3	0,33
URV	0	2	2		4	1,00
UdL	0	4	0		4	1,33
UdG	0	1	0		1	0,50
UPF	0	2	0		2	2,00
CSIC	3	2	1		6	1,50
<i>Total</i>	8	15	3		26	—
<i>Mitjana</i>	—	—	—		—	0,74

BPD: beca predoctoral; BFI: beca de formació de personal investigador; BAI: beca d'accions integrades.

gia, recollir i processar la informació inèdita i publicada, i redactar-ne els resultats.

La manca de sortides alternatives, la baixa quantia dels recursos públics consignats a la recerca d'història medieval i la possibilitat d'ocupar alguna de les escasses places de professors associats o ajudants expliquen que el nombre dels doctorands es mantingui sistemàticament per damunt del dels becaris.

Els nous doctors superen sempre també la capacitat d'absorció dels corresponents departaments. Per tal de fer menys trau-

màtic l'imprescindible desenganxament, se'ls ofereix la possibilitat d'ampliar la seva formació a centres de recerca estrangers, de països de la Unió Europea (UE) normalment. La majoria d'aquests qualificats recercadors, un cop recorregut aquest llarg i costós itinerari, tenen uns trenta anys, amb un important bagatge intel·lectual i sense possibilitat d'inserció a les estructures universitàries i científiques del nostre país, condemnades a formar professionals que no podran integrar. Per pal·liar aquest decalatge, tant el MEC com el DURSI, han posat en funcionament dos programes de recuperació d'investigadors formats a centres de recerca forans, el Ramón y Cajal i l'ICREA. Pel fet que tant l'un com l'altre traslladen gradualment els costos salarials dels recercadors sobre els departaments d'acollida, cap medievalista, durant el septenni, no ha pogut, emperò, integrar-se a un grup de recerca català. Els pocs assignats, en el camp de la història, han tingut com a destinataris grups d'arqueologia, per la seva capacitat de captació de recursos externs. Aquesta situació lamentable entrebanca el progrés i la difusió dels coneixements relatius a l'edat mitjana, redueix la rendibilitat científica de les inversions consignades a la formació d'investigador i retarda la renovació generacional als departaments universitaris i centres d'alta recerca.

Els departaments i les seccions d'història medieval de les universitats i del CSIC, durant aquest septenni, han continuat canalitzant una bona part de la seva producció científica a les revistes respectives. Entre les publicacions especialitzades sobresurten l'*Anuario de Estudios Medievales*, del CSIC, la revista de referència peninsular; l'*Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, de la UB, l'única que atén simultàniament els camps de la història i de l'arqueologia medievals, i *Medievalia*, de la UAB. També han acollit articles de medievalística altres revistes universitàries catalanes d'àmbit cronològic més ampli, com *Universitas Tarrachonensis*, o de temàtica sectorial, com *Estudis d'Història Agrària*, de la UB, i *Territori i Societat a l'Edat Mitjana*, de la UdL. La producció científica sobrepassa, emperò, la capacitat d'absorció de les publicacions periòdiques del Principat i obliga nombrosos experts a editar els seus articles en revistes de qualitat valencianes (*Revista d'Història Medieval*, de la Universitat de València [UV], i *Anales de la Universidad de Alicante*), mallorquines (*Mayurqa*, de la Universitat de les Illes Balears [UIB]), d'arreu d'Espanya (*Aragón en la Edad Media: XIV y XV*, de la Universitat de Saragossa; *Hispania*, del CSIC, Madrid), i, fins i tot, italianes (*Medioevo: Saggi e Rassegne*, del Consell Nacional de la Recerca [CNR], Cagliari).

### 3.1.4. Altres centres d'alta recerca

La investigació d'història medieval, a Catalunya, no se circumscriu, tanmateix, als departaments específics de les universitats i del CSIC; hi desenvolupen també una notable tasca de recerca, edició i difusió dels coneixements altres institucions. Disposen

de medievalistes molt actius tant l'IEC com l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Els experts de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC porten a terme, amb el suport econòmic de la Generalitat de Catalunya i del MEC, tres projectes de recerca. La Secció, a més, ha reiniciat la publicació de les seves prestigiades *Memòries*, en reedita les exhaurides, que gaudeixen encara de demanda, i coedita, amb editorials privades, una part de la seva producció científica, tres línies de treball en les quals el medievalisme està ben representat. La Societat Catalana d'Estudis Històrics —filial de la Secció esmentada— ha contribuït de manera decisiva a refermar l'articulació de l'IEC amb els restants centres de recerca i amb el conjunt dels historiadors d'arreu dels Països Catalans, i a agilitzar la disseminació de la seva tasca. Considerable ha estat també la feina realitzada pels membres de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, que ha acollit alguns dels medievalistes més qualificats i ha retut comptes de les recerques. Ambdues institucions acadèmiques, per difondre els resultats de la seva tasca investigadora, disposen així mateix de revistes especialitzades, com l'*Arxiu de Textos Catalans Antics*, el *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* o *Lambard*, de l'IEC, i el *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*.

### **3.1.5. La recerca local i els seus òrgans de difusió**

La investigació en història medieval, pel fet que no exigeix importants recursos econòmics, està molt disseminada. A Catalunya, per davall dels departaments i seccions de les universitats, del CSIC, de l'IEC i de l'Acadèmia de Bones Lletres, hi ha nombrosos centres de recerca d'abast més reduït. Els medievalistes han trobat aixopluc científic i financer tant a l'Institut d'Estudis Gironins, a l'Institut d'Estudis Ilerdencs i a la Fundació Ramon Berenguer IV de Tarragona, com a les xarxes d'arxius provincials, comarcals i municipals. Amb els recursos aportats per la Generalitat de Catalunya i l'Administració perifèrica, pràcticament tots aquests cercles d'arxivers i historiadors s'han dotat d'una plataforma de difusió dels seus treballs. Alguns arxius barcelonins, com el del Col·legi de Notaris i el Municipal, han creat també revistes especialitzades de força qualitat: els *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* i *Barcelona: Quadern d'Història*, respectivament. *Ilerda*, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, *Revista de Girona*, *Quaderns d'Història Tarraconense*, *Butlletí de la Fundació Ramon Berenguer IV* han esdevingut els altres òrgans de divulgació en àmbit provincial. De l'activitat desenvolupada pels arxius comarcals, en donen testimoni *Urgellia* (Seu d'Urgell), *Ausa* (Vic), *Miscel·lània Cerverina*, *Miscel·lània Penedesenca* (Vilafranca del Penedès), *Miscel·lània d'Estudis Bagencs* (Manresa), *Miscel·lània Aqualatensis* (Igualada), *Annals*

*de l'Institut d'Estudis Empordanesos* (Figueres), *Urtx* (Tàrrrega), *L'Erol* (Berga), *Dovella* (Manresa), *Recerques* (Tortosa), *Fulls del Museu i Arxiu de Santa Maria* (Mataró), *Quaderns de la Selva* (Santa Coloma de Farners), *Finestrelles* (Sant Andreu de la Barca), *Estudis del Baix Empordà* (Sant Feliu de Guíxols), *Cardener* (Cardona), *Rubricatum* (Gavà) i *Arrahona* (Sabadell). Cap d'aquestes revistes està especialitzada en medievalística, ja que publiquen també estudis corresponents a altres èpoques.

## **3.2. Principals línies de recerca**

Durant el darrer septenni, ha continuat —lentament— la concentració dels experts en equips de recerca coherents i jerarquitzats. Els medievalistes catalans han creat ja tres grups de recerca especialitzats i han contribuït decisivament a la gènesi de dos grups més, les línies de treball dels quals ultrapassen la pròpia àrea de coneixement. Dels tres grups de recerca reconeguts com a consolidats per la Generalitat de Catalunya, dos —Renda Feudal i Fiscalitat a la Catalunya Baix-medieval, i La Corona Catalano-aragonesa, l'Islam i el Món Mediterrani— pertanyen al Departament d'Història Medieval de la Fundació Milà i Fontanals, de la delegació del CSIC a Barcelona, i el tercer —Arqueologia Medieval i Postmedieval—, al Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la UB. Una recercadora d'aquest darrer departament dirigeix el grup Duoda: Història de les Dones a Catalunya i una altra persona codirigeix el Grup d'Estudis Alimentaris, dos equips de recerca de caràcter interuniversitari i interdepartamental, respectivament, que també han obtingut el reconeixement de consolidats per la Generalitat de Catalunya.

### **3.2.1. La fiscalitat reial i municipal**

Un dels camps de recerca on els avenços són més palesos és el de finances estatals. L'equip que dirigeix el doctor Manuel Sánchez, del CSIC, ha refermat els vincles amb altres grups, tant hispans com europeus. La seva producció científica —que gaudeix d'una notable projecció exterior— ha renovat els nostres coneixements no sols sobre les estructures fiscals centrals i perifèriques de la Corona catalanoaragonesa, sinó també sobre les seves bases jurídiques, gestió, rerefons polític i conseqüències socials. El grup ha concentrat els seus esforços en el segle XIV, una època en què les exigències incessants d'una monarquia cada cop més intervencionista van desbordar àmpliament la capacitat recaptadora de les ciutats, i les van obligar a acudir al crèdit i a l'emissió de deute públic. L'increment de la pressió fiscal, pel fet de distorsionar l'assignació de recursos, va esdevenir una de les causes de la crisi baixmedieval. Les aportacions



dels membres d'aquest equip han repercutit positivament, a més, en altres camps de recerca, com la demografia i l'abastament urbà.

### **3.2.2. La projecció exterior de la Corona catalanoaragonesa**

L'equip coordinat per la doctora Maria Teresa Ferrer, del CSIC, ha continuat a bon ritme les seves recerques, tant als arxius catalans com als estrangers, sobre l'expansió politicoadministrativa i comercial catalana, àmbit en què també treballen paral·lelament membres de la UB i de la URV. Els progressos han estat importants en el terreny de les relacions diplomàtiques, especialment amb el soldanat nazarita de Granada, el Magrib i Itàlia. També s'ha avançat en l'estudi dels corsaris i la pirateria, el revers dels tractats de pau i col·laboració. Pel que fa als intercanvis econòmics, les recerques efectuades en fonts notariales i fiscals han aportat informació nova sobre la penetració mercantil catalana a la Mediterrània oriental i a l'Atlàntic, així com sobre el comerç d'esclaus i d'articles alimentaris. Els experts en relacions exteriors, per imperatiu de la temàtica, no sols han efectuat estades de treball a l'estranger, sinó que han procurat també contrastar els seus resultats en col·loquis i seminaris celebrats tant a Catalunya com a Europa i al Magrib.

### **3.2.3. L'arqueologia**

Els deixebles del professor Manuel Riu, de la UB, organitzats en un grup de recerca consolidat, i l'equip del professor Miquel Barceló, de la UAB, han continuat liderant la investigació arqueològica medieval a escala ibèrica, que ha seguit beneficiant-se de la renovació tecnològica i del finançament públic.

Els membres del Grup d'Arqueologia Medieval i Postmedieval (GRAMP) han encaminat preferentment els seus treballs envers l'arqueologia experimental, per tal de reconstruir, d'acord amb el mètode creat per Peter J. Reynolds, les tècniques agràries medievals i analitzar-ne els rendiments. Un altre camp molt frescat pels arqueòlegs de la UB és el de la ceràmica, especialment el de la grisa; un material que per la seva llarga vigència, pel fet de ser de fàcil abast pels estaments populars i de forta resistència a la corrosió ha esdevingut gairebé omnipresent en els jaciments medievals, tant rurals com urbans. La possibilitat de conèixer, a més, el contingut dels recipients, a partir de les restes deixades a les parets, ha incrementat l'interès dels científics pels fragments de terrissa porosa exhumats pels arqueòlegs. La prioritat concedida a les intervencions d'urgència ha relegat, tanmateix, a un segon pla les intervencions programades, molt més rendibles científicament, i ha retardat l'anàlisi rigorosa dels materials obtinguts, cosa que ha generat un decalatge creixent entre les excavacions i la difusió dels resultats.

L'equip de la UAB ha persistit en l'examen tant de l'organització de l'espai agrari introduïda per la societat andalusina a la franja mediterrània ibèrica com de la seva ulterior destrucció per la conquesta i colonització feudals. El professor Miquel Barceló i els seus col·laboradors, per reconstruir els dos canvis de paisatge, han creat un mètode molt diferent dels esmentats, que combina l'anàlisi arqueològica de la infraestructura hidràulica amb la relectura de la primera documentació generada pels conqueridors cristians, des de la perspectiva dels vençuts. Aquest grup ha aconseguit difondre els resultats de les seves excavacions d'una manera força més continuada i extensa que el GRAMP.

### **3.2.4. La història de les dones**

Tot i la difusió que han experimentat darrerament els estudis feministes en les facultats d'història, el grup interuniversitari Duoda, dirigit per la professora Milagros Rivera, de la UB, ha conservat el nivell de referent a escala peninsular. Les seves reflexions sobre la diferència sexual, el patriarcat o l'estètica femenina no se circumscriuen, tanmateix, a l'època medieval i transcendeixen el camp de la historiografia, i així esdevenen suports teòrics d'una proposta política. L'objectiu primordial de moltes de les seves nombroses publicacions no consisteix a analitzar amb rigor les condicions de vida de les dones del passat i els espais que aleshores els van ser assignats, sinó a denunciar situacions d'injustícia actuals i proposar mesures per eradicar-les. Davant l'ascens de l'agressivitat exercida contra les dones, han prioritzat l'anàlisi dels mòbils dels agressors. Alternant amb aquesta literatura de denúncia —molt oportuna però difícilment emmarcable en una recerca historiogràfica estricta—, les components d'aquest grup també produeixen valuosos estudis relatius a èpoques pretèrites, de les quals analitzen, amb rigor i autoritat científica, la producció escrita, la correspondència i, fins i tot, la biografia de les dones més representatives, així com la seva lluita per crear àmbits de llibertat, per neutralitzar les diferències dimanants del gènere.

### **3.2.5. La història social**

Els canvis socials han seguit despertant un gran interès entre els historiadors catalans. Els experts en la societat rural —abans tan interessats per la gènesi de la servitud feudal— s'han concentrat en l'estudi de les explotacions camperoles i del paper del mercat en l'economia pagesa als segles centrals de l'edat mitjana; en l'examen de les estructures familiars, les estratègies de parentiu i els mecanismes de solidaritat rurals, i en l'anàlisi de la conflictivitat forenca a la baixa edat mitjana.

La societat urbana no s'ha beneficiat, en canvi, d'una aportació d'esforços semblants. Els resultats han estat, aquests darrers anys, força més puntuals i modestos, circumscrits pràcticament al patriciat urbà i als col·lectius marginats.

### 3.2.6. La història de les estructures polítiques

La geografia del poder, l'estructuració administrativa de l'espai, constitueix un altre dels temes privilegiats per la historiografia catalana, sense haver-hi assolit, emperò, el nivell d'acceptació de què gaudeix als centres de recerca castellans. El volum i la qualitat de la documentació disponible —sense paral·lel als territoris situats a l'oest del Sistema Ibèric— sembla que actua, en aquest camp, com un factor més de dissuasió que no pas incentivador. Les xarxes de control polític esdevindrien, tanmateix, més paleses si hom combinés la informació aportada per les fonts escrites amb la proporcionada pels vestigis arqueològics, especialment abundants en les successives franges frontereres. Una lectura atenta de l'abundosa i dispersa documentació emanada de les Corts dels veguers reials i senyoriais, iniciada per un incipient grup de recerca de la UdL, renova els nostres coneixements sobre les atribucions i el funcionament dels tribunals de justícia, alhora que treu a la llum tant els delictes i les penes com els sistemes de nomenament i els *curus honorum* dels magistrats. En el camp de l'Administració perifèrica noves generacions d'historiadors del dret han renovat els plantejaments de l'escola del professor Josep Maria Font i Rius, complementant els plantejaments jurídics amb d'altres de caràcter fiscal o econòmic.

### 3.2.7. La història de l'alimentació

Aquesta disciplina, d'introducció recent a Catalunya i a la resta d'Espanya, s'ha consolidat durant el darrer septenni. Els dos centres difusors han continuat sent el Grup d'Estudis Alimentaris, de la UB, i l'Escola d'Estudis Àrabs, de la delegació del CSIC a Granada, des de les quals s'ha estès lentament a l'Institut de Filologia del CSIC, a Madrid, i a la Universitat Estatal de Navarra, la Universitat del País Basc i la Universitat de Santiago de Compostella. Tot i que la disciplina s'interessa tant pels condicionants econòmics i ideològics de l'alimentació com pels règims, els espais i els temps alimentaris, les tècniques culinàries i els rituals de taula, no tots aquests aspectes han atret de la mateixa manera els historiadors. Les innovacions més importants han afectat els règims, especialment els del clergat regular i dels pobres assistits, al consum de les espècies i les transferències alimentàries entre l'Islam i la cristiandat. Un dels temes que darremament suscita més interès és el de les crisis de subsistència, les escassetats, les caresties i les fams; un camp de treball que fins fa molt poc s'havia considerat exclusiu dels experts en història econòmica i social. Els medievalistes, mancats d'informació quantitativa fiable i en sèrie, no han intentat calibrar la magnitud de les dietes ni la proporció dels seus components, per tal de no incorre en una falsa exactitud.

Els historiadors de l'alimentació catalans, que mantenen estrets contactes amb grups de recerca francesos i italians, han

participat activament en la creació de l'Institut Europeu d'Història de l'Alimentació i impulsen la creació d'un màster europeu d'història i cultura alimentàries. L'organització periòdica de congressos internacionals agilitza l'intercanvi de coneixements i la difusió dels resultats de les recerques en aquest camp.

### 3.3. Publicacions. Bibliometria

Incentivar la recerca mitjançant avaluacions periòdiques de la producció —els anomenats *trams*— ha provocat efectes perversos entre els recercadors. S'ha expandit la pràctica d'inflar el currículum amb síntesis divulgatives fetes per encàrrec, monografies repetides amb títol diferent i, fins i tot, amb articles publicats en la premsa diària.

D'acord amb les recomanacions de les institucions científiques internacionals, que recomanen distingir entre la producció de nou coneixement i la seva difusió, per elaborar aquesta bibliometria no s'han pres en consideració ni els manuals, ni les guies, els llibres ni els articles de síntesi divulgativa. També s'ha procurat evitar duplicacions; així, en els casos de reculls d'articles ja publicats d'un mateix autor, s'ha optat per computar els articles i no considerar el llibre com una nova publicació. Pel que fa a les obres col·lectives, cada capítol ha estat atribuït a l'autor respectiu, prescindint de l'editor o del coordinador, ja que la seva tasca, encara que molt meritòria, és de caràcter administratiu, tècnic i financer, no de recerca. Tampoc no s'han pres en consideració els pròlegs a obres alienes ni les introduccions a miscel·lànies (taula 12).

TAULA 12  
Publicacions

	Libres	Articles	Capítols de llibres	Total	Títols/professors
UB	22	133	193	348	21,68
UAB	12	24	45	81	9,00
URV	3	28	23	54	13,50
UdL	17	20	39	76	25,33
UdG	3	12	13	28	14,00
UPF	1	6	23	30	30,00
CSIC	12	50	79	141	35,25
<i>Total</i>	70	273	415	758	148,76
Mitjana	—	—	—	—	21,65

### 4.3. Conclusions

La historiografia medieval catalana, aquests darrers set anys, ha continuat avançant en molts fronts. La fragmentació interna —ja esmentada en el report anterior— no s'ha atenuat. La política o l'economia ha perdut la categoria de fil conductor de la interpretació del passat i tots els camps de recerca imaginables són reivindicats com a vàlids i, fins i tot, prioritaris pels seus respectius conreadors. El valor d'un treball, avui, depèn més del rigor metodològic i de la qualitat de les fonts emprades que no pas de l'adscripció a una àrea temàtica concreta. Decebutos de les visions globals, totalitzants, de la història, els medievalistes han esdevingut molt prudents i es conformen a contribuir modestament, des del conreu curós d'una parcel·la ben delimitada, a l'avenç global dels nostres coneixements del passat. Curats dels excessos quantitativistes, rebutgen les «falses exactituds» i modernitzen el llenguatge amb préstecs d'altres ciències socials, com l'antropologia, la sociologia o la teoria política.

Al triomf del minimalisme temàtic i la heterogeneïtat metodològica, ha contribuït també el sistema de finançament de la recerca, que només incentiva la creació d'equips amb projectes de curta durada i baixa quantia. Aquest sistema, científicament poc discriminatori, ha provocat una dispersió d'esforços i de recursos en un col·lectiu força estret. La recerca de qualitat, en el camp de les humanitats i de les ciències socials, també és cara, exigeix seleccionar amb cura els grups, dotar-los dels mitjans proporcionats a l'abast de la respectiva recerca i no escatimar-los el temps per assolir objectius importants. Un control periòdic dels resultats parcials per experts qualificats i independents hauria de garantir el finançament a l'equip i lliurar al coordinador de burocràcia. La necessitat de participar en convocatòries específiques, tant per obtenir infraestructura com per incorporar becaris o investigadors formats a l'estranger, resta temps i energia a la recerca, ja que cada una d'aquestes sol·licituds implica la redacció d'un informe justificatiu, la confecció d'un pressupost i una redefinició dels objectius.

Tornant al medievalisme, pels pròxims anys s'hauria d'assegurar la continuïtat de la catalogació i edició de fonts escrites, una tasca que, arran del retrocés en el domini del llatí i de la paleografia, ha esdevingut prioritària; si més no s'hauria d'incentivar la circulació en suport digital de les sèries documentals més consultades. Els arxivers tenen, en aquest camp, un deure ineludible. Els recursos esmerçats en arqueologia no poden tenir com a únic retorn científic les memòries d'excavació, han de generar estudis bastant menys transitoris, han de produir monografies fonamentades i síntesis rigoroses que facilitin la incorporació dels resultats a la reconstrucció del passat. S'ha d'atenuar el decalatge existent entre el treball de camp i el de

laboratori, entre les excavacions i la tasca pacient de reflexió dels materials obtinguts.

La demografia, la manufactura, la moneda, l'urbanisme, la menestralia, les corporacions professionals, la religiositat popular i el paper social i cultural de les institucions eclesiàstiques, la cort reial, la ritualitat, la propaganda política i la legitimació del poder, els intel·lectuals, la ciència i la tècnica, la historiografia són alguns dels camps de recerca més descuidats; el seu ritme d'avenç —massa lent— compromet el coneixement global i equilibrat de l'edat mitjana a Catalunya.

En un moment en què les universitats de la UE uniformen els plans d'estudis i estrenyen els vincles científics, els equips de recerca catalans han de ser incentivats a participar en la creació de xarxes temàtiques d'ampli abast, a concorregut pel finançament en els programes marc comunitaris. Integrar-se en equips internacionals exigeix, emperò, viatges, participacions en congressos, relacions directes, assessorament tècnic i recursos. Les universitats han creat ja organismes per ajudar els seus recercadors a orientar-se en el complex món dels *lobbys* científics europeus, en el laberint brussel·lès; els medis econòmics necessaris per a l'acoblament hauran de sortir, en canvi, de les institucions públiques.

## 4. HISTÒRIA MODERNA

Seguint una tendència apuntada d'ençà dels anys setanta i vuitanta del segle passat, la recerca en història moderna s'ha consolidat com una àrea específica de coneixement. Això cal relacionar-ho primerament amb l'organització de la recerca que, en l'àmbit internacional, ha consagrat uns camps científics homologats. El marc legislatiu universitari estatal i català establert per la Llei de reforma universitària (LRU), la Llei orgànica de reforma universitària (LOU) i la Llei d'universitats de Catalunya (LUC), indubtablement també ho ha afermat: concursos a cossos docents segons l'àrea de coneixement, avaluació de la recerca en trams segons les àrees, etc. Però, també, aquesta particularització temàtica ha esdevingut per la mateixa evolució metodològica i el creixement de l'especialització de la recerca. Tanmateix, si això resulta un fet indiscutible en l'àmbit universitari, ho és menys en el terreny de la recerca portada a terme en els centres d'estudis locals i comarcals, on l'especialització pot ésser més territorial o derivada de les tipologies documentals que no pas per àrees temàtiques de coneixement. Convé remarcar que les conseqüències d'aquesta especialització temàtica són ambivalents.

D'una banda, resulten en general positives en el terreny dels avenços metodològics, discussions teòriques, intercanvi científic internacional, etc. Però, d'altra banda, convé tenir present que

aquesta compartimentació acadèmica pot frenar projectes que per la seva naturalesa necessitin superar les fronteres cronològiques de les àrees de coneixement o que cerquin anàlisis comparatives diacròniques. En aquest sentit cal destacar que propostes com la del Segon Congrés de l'Associació Recerques (Lleida, 2002), dedicat a analitzar *Enfrontaments civils: postgueres i reconstruccions* (amb seccions de les guerres baixmedievales, la Guerra dels Segadors i la Guerra de Successió, la Gran Guerra i la Guerra del Francès, les guerres civils del segle XIX i la Guerra Civil de 1936 i el franquisme), poden obrir un camí profitós i complementari al de l'especialització temàtica en àrees de coneixement.

#### **4.1. Infraestructures, recursos humans i econòmics disponibles**

##### **4.1.1. Departaments i personal investigador de les universitats catalanes**

A Catalunya, el gruix de la recerca en l'àmbit de la història moderna es concentra indiscutiblement en les sis universitats públiques catalanes (UB, UAB, UPF, URV, UdG i UdL). La taula 13 dóna compte dels departaments universitaris on s'inscriu aquesta recerca i del personal investigador disponible en el període 1996-2002. A partir d'aquesta estadística es poden deduir les constatacions següents:

a) El personal docent i investigador de les universitats catalanes adscrit a l'àrea de coneixement d'història moderna se situa

a l'entorn dels trenta professionals. Globalment, el període 1996-2002 es caracteritza per una tendència a l'estancament dels recursos humans; tanmateix, hom pot observar-ne una promoció a partir de l'augment del nombre de catedràtics d'universitat existents.

b) La UB i la UAB concentren la major part d'aquest personal (entre un 75 % i un 80 %). Per la suficient massa crítica d'investigadors, és en aquestes universitats on radiquen la major part dels projectes de recerca subvencionats.

c) Hom pot observar, a més, un quasi tancament de les plantilles universitàries. Aquest fet té dues implicacions ben negatives: d'una banda, estrangula les oportunitats per tal que joves doctors —amb contrastada formació i excel·lent currículum— es pugin incorporar als departaments universitaris. D'altra banda, el progressiu envelliment de les plantilles pot ocasionar en un futur més o menys pròxim renovacions cronològicament molt concentrades del personal docent i investigador i, per aquest motiu, traumàtiques.

d) La UB i, especialment la UAB, han aconseguit incorporar durant aquests anys un nombre important de becaris de FPI. Tanmateix el sistema universitari actual no preveu la continuació de la carrera investigadora i/o docent d'aquest personal en formació, la qual cosa pot implicar un malbaratament de part dels recursos esmerçats en la seva formació i l'estroncament de les recerques iniciades. Una situació semblant és la que pateixen els investigadors incorporats a partir del Programa Ramón y Cajal, els quals tenen una contractació de cinc anys sense garantia de continuïtat.

TAULA 13

*Personal docent i investigador d'història moderna en les universitats catalanes*

a) Universitat de Barcelona. Departament d'Història Moderna

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	2	3	3	3	3	3	3
CE	0	0	0	0	0	0	0
TU	11	11	10	10	10	10	10
TEU	0	0	0	0	0	0	0
AJ	1	0	0	0	0	0	0
ASS	3	3	2	2	2	2	2
EE	0	0	0	0	0	0	0
FPI	0	1	1	5	3	1	1
<i>Total</i>	17	18	16	20	18	16	16

TAULA 13 (Continuació)  
 Personal docent i investigador d'història moderna en les universitats catalanes

b) Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Història Moderna i Contemporània

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	1	2	2	2	2	2	2
CE	0	0	0	0	0	0	0
TU	4	3	3	3	3	3	5
TEU	0	0	0	0	0	0	0
AJ	2	1	1	2	3	3	1
ASS	2	3	3	2	1	1	1
EE	0	0	0	0	0	0	0
FPI	2	1	1	3	4	6	6
<i>Total</i>	11	10	10	12	13	15	15

c) Universitat Pompeu Fabra. Departament d'Humanitats

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	0	0	0	0	0	0	0
CE	0	0	0	0	0	0	0
TU	1	1	0	1	1	1	1
TEU	0	0	0	0	0	0	0
AJ	0	0	0	0	0	0	0
ASS	0	0	0	0	0	0	0
EE	0	0	0	0	0	0	0
FPI	1	0	0	0	0	0	0
<i>Total</i>	2	1	0	1	1	1	1

d) Universitat Rovira i Virgili. Departament de Geografia i Història

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	0	0	0	0	0	0	0
CE	0	0	0	0	0	0	0
TU	3	3	3	3	3	3	3
TEU	0	0	0	0	0	0	0
AJ	0	0	0	0	0	0	0
ASS	0	0	0	0	0	0	0

TAULA 13 (Continuació)  
 Personal docent i investigador d'història moderna en les universitats catalanes

d) Universitat Rovira i Virgili. Departament de Geografia i Història

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
EE	0	0	0	0	0	0	0
FPI	—	—	—	—	—	—	—
<i>Total</i>	3	3	3	3	3	3	3

e) Universitat de Girona. Departament de Geografia, Història i Història de l'Art

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	0	0	0	0	0	0	0
CE	0	0	0	0	0	0	0
TU	3	3	3	2	2	2	2
TEU	0	0	0	0	0	0	0
AJ	0	0	0	0	0	0	0
ASS	0	0	0	0	0	0	0
EE	0	0	0	0	0	0	0
FPI	—	—	—	—	—	—	—
<i>Total</i>	3	3	3	2	2	2	2

f) Universitat de Lleida. Departament d'Història Social

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CU	1	1	1	1	1	1	1
CE	0	0	0	0	0	0	0
TU	1	1	2	2	2	2	2
TEU	0	0	0	0	0	0	0
AJ	1	1	0	0	0	0	0
ASS	0	0	0	0	0	0	0
EE	0	0	0	0	0	0	0
FPI	—	—	—	—	—	—	—
<i>Total</i>	3	3	3	3	3	3	3

CU: catedràtic d'universitat; CE: catedràtic d'escola universitària; TU: titular d'universitat; TEU: titular d'escola universitària; AJ: ajudant; ASS: (professor) associat; EE: emèrit; FPI: formació de personal investigador.

#### 4.1.2. Altres centres i instituts de recerca

Al costat dels departaments universitaris, el conjunt de seixanta-cinc centres d'estudis locals i comarcals existents a Catalunya constitueixen una xarxa institucional i de recerca molt rellevant (geogràficament vint-i-cinc centres són a la província de Barcelona; dinou, a la de Tarragona; onze, a la de Girona, i nou, a la de Lleida). L'impuls cultural de les institucions democràtiques instaurades després de la derogació del franquisme, així com la incorporació de les noves generacions de joves llicenciats universitaris, són factors que han contribuït decisivament a la consolidació i dinamització d'aquests centres d'estudis locals i comarcals. El *Llibre blanc dels centres i instituts d'estudis de Catalunya*, redactat per Antoni Gavaldà (Lleida, 1998), ha assenyalat unes valoracions de present i de futur dels centres esmentats. Cal destacar que aquests centres d'estudis han avançat en la seva coordinació institucional, científica, de distribució de publicacions, de gestió de subvencions econòmiques, etc., gràcies a associacions com la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (creada el 1991), que coordina diversos centres i instituts catalans, valencians i mallorquins; o el Patronat Francisc Eiximenis de la Diputació de Girona, que agrupa onze centres d'estudis de les comarques gironines.

Tot i que les temàtiques impulsades per aquests centres d'estudis locals i comarcals abracen totes les àrees temàtiques de la disciplina històrica, i àdhuc l'ultrapassen, una anàlisi de la producció de monografies i articles permet constatar que la història moderna hi és present sobretot a través de la història agrària, la història del poder i de les institucions locals, i de la història eclesiàstica.

Per seguir i inventariar l'àmplia i diversa producció de la història local catalana, així com per impulsar-ne i facilitar-ne la recerca, va ser creat l'any 1987 el Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya (SDHLC) (adscriu al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB). Aquest servei té un valuós banc de dades d'informació bibliogràfica que inclou el buidatge de revistes. Aquest banc de dades es troba a l'abast dels estudiosos gratuïtament (<<http://www.diba.es/fonsh/fonshal.htm>>).

Altrament, cal remarcar l'activitat investigadora que s'exerceix a partir de l'IEC i altres institucions vinculades a la Generalitat de Catalunya. Destaquem, pel que fa a l'àmbit de la història moderna, dues empreses que tenen una dimensió d'autèntica infraestructura cultural: el *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, dirigit per Eulàlia Duran i publicat en tres toms per l'IEC (1998-2001); i els *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, obra projectada en deu volums, dirigida per Josep M. Sans i Travé (Arxiu Nacional de Catalunya [ANC]) i publicada per la Generalitat de Catalunya (s'han editat set volums fins al 2002).

#### 4.1.3. Revistes científiques

Les universitats catalanes tenen dues revistes especialitzades en història moderna: *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, fundada l'any 1981 i editada pel Departament d'Història Moderna de la UB, i *Manuscrits: Revista d'Història Moderna*, fundada l'any 1985 i editada per la Unitat d'Història Moderna de la UAB. Durant el període 1996-2002, ambdues revistes han afermat la tendència de publicar números o dossiers monogràfics. Així, *Pedralbes* ha atorgat atenció al «Revisionisme sobre la Revolució anglesa», «Catalunya i Europa a l'edat moderna» o «La Pau de Westfàlia»; mentre que *Manuscrits*, amb una tendència encara més accentuada a publicar volums monogràfics d'una temàtica especialitzada, ha tractat temes com «Catalunya i Espanya a l'època moderna», «Les dues cares de Felip II», «Inquisició i confessionalització», «Pensament polític de la Corona d'Aragó», «Nacions abans del nacionalisme» i «Les relacions Església-Estat durant l'època de la Il·lustració». La presència de reconeguts especialistes internacionals com a col·laboradors d'ambdues revistes és molt alta. A *Pedralbes*, hi han publicat articles Helmut G. Koenigsberger, John H. Elliott, Hugo de Shepper, Heinz Duchhardt, John Morril, John Kenyon, Aurelio Musi Bartolomé Benassar o James Casey; mentre que a *Manuscrits* la nòmina de col·laboradors internacionals és igualment llarga i rellevant: John Elliott, William J. Callahan, Bruno Anatra, Jan de Vries, David Ringuette, Joseph Perez, Jean Pierre Amalric, Adriano Prosperi, Richard L. Kagan o James Casey.

Així mateix, tant *Pedralbes* com *Manuscrits*, gaudeixen de prestigiosos comitès assessors que, a través d'informes o avaluadors (*referees*), vetllen per la qualitat dels articles publicats. En definitiva, es tracta de dues revistes especialitzades que han assolit una presència i un prestigi en l'àmbit de la historiografia internacional.

Al costat d'aquestes revistes universitàries, a Catalunya es publiquen un seguit de revistes d'història de caràcter general que inclouen regularment articles d'investigació d'història moderna: *Analecta Sacra Tarraconensis*, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, *L'Avenç*, *Barcelona. Quaderns d'Història*, *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, *Cercles d'Història Cultural*, *Estudis d'Història Agrària*, *Estudis Històrics i Documents d'Arxius i Protocols*, *Recerques*, *Revista de Catalunya*.

Així mateix, els centres d'estudis locals i comarcals tenen un nombre considerable de revistes i butlletins. Destaquem per la seva trajectòria i pel reconeixement que han rebut com a publicacions científiques: *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, *Arrahona*, *Ausa*, *Estudis Altallencs*, *Estudis del Baix Empordà*, *Miscel·lània d'Estudis Baegencs*, *Quaderns de la Selva*, *Quaderns del Centre d'Estudis Co-*

TAULA 14  
*Projectes de recerca subvencionats amb aplicació total o parcial en el període 1996-2002*

Investigador principal	Universitat	Títol	Entitat finançadora	Període d'aplicació
Antoni Simon i Tarrés	UAB	Memorias y diarios personales de la Catalunya moderna	Ministeri d'Educació i Cultura	1995-1997
Ricardo García Cárcel	UAB	La Inquisición y la historia social del poder en la España Moderna	Ministeri d'Educació i Cultura	1996-1998
Ernest Belenguer Cebrià	UB	Los bienes comunales en la Catalunya moderna (siglos XVI-XVIII)	Ministeri de ciència i Tecnologia	1997-1999
Joaquim Albareda i Salvadó	UPF	Institucions i societat a la Catalunya moderna	Generalitat de Catalunya. Grup de Recerca Consolidat. II Pla de Recerca de Catalunya	des del 1997
Joaquim Albareda i Salvadó	UPF	Poder, sociedad e instituciones en la Cataluña moderna (siglos XVII-XIX)	Ministeri de Ciència i Tecnologia	1998-2001
Antoni Simon i Tarrés	UAB	Els historiadors vertebradors de la cultura catalana. Projecte per a la formació d'un diccionari de la historiografia catalana	Generalitat de Catalunya, Vicerectorat d'Investigació de la UAB, Diputació de Girona, Fundació Caixa Catalunya, Ajuntament de Girona, Diputació de Tarragona	1998-2002
Ricardo García Cárcel	UAB	Las relaciones Iglesia-Estado	Ministeri de Ciència i Tecnologia	1999-2001
Lluís Roura Aulinas	UAB	La trayectoria político-ideológica de los militares en España durante el tránsito del Antiguo Régimen al liberalismo	Ministeri de Ciència i Tecnologia	1999-2001
Antoni Simon i Tarrés	UAB	El pensamiento político en la Cataluña del siglo XVII y la revolución catalana de 1640	Ministeri de Ciència i Tecnologia	2000-2002
Pere Molas Ribalta	UB	Poderes y representaciones culturales en la Catalunya del siglo XVII	Ministeri de Ciència i Tecnologia	2000-2002
Joaquim Albareda i Salvadó	UPF	Cataluña en la España moderna: confrontación y adhesión (1640-1843)	Ministeri de Ciència i Tecnologia	2002-2004
Jaume Dantí i Riu	UB	Barcelona y la red urbana catalana (siglos XVI-XVII)	Ministeri de Ciència i Tecnologia	2002-2004
Ricardo García Cárcel	UAB	Las fronteras religiosas y los conflictos de identidad confesional en la España Moderna	Ministeri de Ciència i Tecnologia	2002-2004
José Luis Betrán Moya	UAB	El mundo del impreso y la estrategia pastoral española en los siglos XVI al XVIII	Ministeri de Ciència i Tecnologia	2002-2004



*marcals de Banyoles, Quaderns del Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, Terme, Urgellia.*

#### 4.1.4. Projectes i convenis amb finançament

Els projectes de recerca finançats s'han convertit en un dels indicadors fonamentals de l'excel·lència de la recerca universitària, en la mesura que possibiliten el treball en equip, plantejant objectius de més envergadura que no pas els de la recerca individualitzada i fomenten l'intercanvi científic. Dins l'àrea d'història moderna hom pot constatar un notable salt endavant respecte a la situació que reflectia l'anterior report de la recerca. Si en el sexenni 1990-1995 es comptabilitzaven tres projectes amb una dotació total de quinze milions de pessetes, en el període 1996-2002 comptabilitzem un total de catorze projectes (UAB, nou; UB, tres; UPF, dos) que sumen una dotació de tres-cents mil euros (uns cinquanta milions de pessetes). La taula 14 relaciona aquests projectes i n'ofereix les dades bàsiques.

## 4.2. La producció científica

### 4.2.1. Tesis doctorals i treballs de recerca de doctorat

Les tesis doctorals presentades i, en menor mesura, els treballs de recerca de doctorat, són un indicador fonamental de la recerca a la universitat. Per a les agències de qualitat, tant estatals com autonòmiques, per a les comissions encarregades d'habilitar les places de professorat, per als equips avaluadors dels departaments, etc., les tesis doctorals llegides són un paràmetre cabdal de la producció científica desenvolupada en el marc de les universitats.

Tal com reflecteix la taula 15, el nombre total de tesis doctorals llegides a les universitats catalanes en l'àrea d'història moderna durant el període 1996-2002 va ser de vint; mentre que pel que fa als treballs de recerca de doctorat (de nou o dotze crèdits) va ser de divuit. Cal precisar que el criteri adoptat per assignar aquestes tesis i treballs a l'àrea d'història moderna

TAULA 15  
*Tesis i treballs de recerca de doctorat llegits a les universitats catalanes*

Tesis doctorals llegides								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Total
UB	3	0	2	0	2	0	2	9
UAB	2	0	1	1	1	2	3	10
UPF	0	0	0	1	0	0	0	1
URV	0	0	0	0	0	0	0	0
UdG	0	0	0	0	0	0	0	0
UdL	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Total</i>	5	0	3	2	3	2	5	20

Treballs de recerca de doctorat llegits (9-12 crèdits)								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Total
UB	0	1	0	0	0	3	3	7
UAB	1	0	1	2	1	0	3	8
UPF	0	0	0	1	0	0	0	1
URV	—	—	—	—	—	—	—	—
UdG	0	0	0	0	0	0	2	2
UdL	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Total</i>	1	1	1	3	1	3	8	18

(quan es plantegen superposicions cronològiques o temàtiques amb d'altres àrees, per exemple amb l'àrea d'història econòmica) és el d'atribuir la tesi o el treball de recerca a l'àrea de coneixement del director de la investigació.

La lectura de l'estadística que presentem i la comparació d'aquesta amb la del report de la recerca anterior permet les constatacions següents:

a) A la UB i a la UAB es concentren la major part de les tesis i els treballs de recerca presentats; concentració que té relació amb altres paràmetres analitzats com ara la plantilla de professorat i els projectes de recerca finançats.

b) Hom observa una preocupant disminució de les tesis doctorals llegides en el període 1996-2002 respecte al sexenni 1990-1995: vint enfront de vint-i-quatre.

c) El nombre de tesis llegides i presentades en català és dotze d'un total de vint, és a dir, un 60 % roman al mateix nivell que les llegides en els anys de l'informe anterior (exactament també un 60 %).

d) El percentatge de treballs de recerca de doctorat llegits en català és sensiblement superior al de les tesis: catorze de divuit, és a dir, un 77 %.

e) El nivell de les tesis doctorals llegides és molt alt. Quasi totes han obtingut la màxima qualificació acadèmica, moltes han estat publicades en forma de monografia i són citades freqüentment en altres treballs científics; altrament, algunes, han rebut premis a la recerca atorgats per l'IEC (Premi Joan Reglà) o altres institucions.

A partir d'aquestes constatacions de les tesis i els treballs de doctorat de l'àrea d'història moderna, ens permetem fer unes consideracions de tipus més general que altres informes de les disciplines d'humanitats (no només d'història) haurien de confirmar o negar. Entenem que hi ha un fort contrast entre l'alt nivell d'exigència assolit per a la presentació i lectura de les tesis doctorals i la valoració que, en el mercat professional laboral, es fa del títol de doctor (amb l'excepció de la carrera docent i investigadora del món universitari). Per a la gran majoria de llicenciats universitaris fer una tesi doctoral no té atractiu pel gran desfasament existent entre el cost (temps, diners, alt nivell dels controls d'exigència, etc.) i el possible benefici que se'n pot obtenir en la majoria de les sortides professionals (ensenyament mitjà, arxius i museus, empresa privada, etc.). Entenem que, mentre no hi hagi una correspondència més ajustada en aquest aspecte, és previsible que el nombre de tesis presentades tendeixi a estancar-se o, fins i tot, disminuir, i que siguin presentades quasi exclusivament pel personal investigador en formació vinculat a les universitats. Al nostre entendre, resulta inversemblant i contradictori l'escàs valor que el títol de doctor té en els barems que les administracions públiques utilitzen per

seleccionar el personal en l'àmbit de l'ensenyament, museus, gestió cultural, etc.

#### **4.2.2. Publicacions**

La producció bibliomètrica pateix avui dia dificultats importants perquè sigui avaluada amb precisió (manca de disponibilitat de tots els currículums dels professors universitaris adscrits a l'àrea d'història moderna, delimitació de les fronteres entre els treballs de divulgació i investigació, etc.). Mentre aquestes mancances i aquests problemes de definició no siguin convenientment solucionats hem preferit limitar les nostres estadístiques a les monografies publicades i a un balanç de la producció de la història local basada en la base de dades del Servei d'Història Local (SHL) de la UAB que inclou, a més d'un inventari de monografies i capítols de llibres, el buidatge de vint-i-una revistes d'història local editades a Catalunya.

La taula 16 i la recerca en què es basa ens permeten realitzar les constatacions següents:

a) El nombre de monografies publicades pels professors de les universitats catalanes al llarg del període 1996-2002 és de vuitanta, xifra sensiblement superior a la fixada al sexenni 1990-1995, que era de quaranta-set.

b) Constatem la consolidació de les edicions d'aquestes monografies en editorials de prestigi reconegut: Crítica, Eumo, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Curial, Edicions 62, etc., però alhora també destaquem l'emergència d'iniciatives editorials sorgides del món universitari: la col·lecció «Monografies Manuscrites» de la UAB, la col·laboració de l'editorial Eumo amb l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, etc.

c) Tot i que no hem realitzat una bibliometria de la producció de capítols de llibre i d'articles de recerca, podem afirmar que la presència dels historiadors modernistes catalans en obres col·lectives d'àmbit espanyol i/o internacional és notable. Així, trobem la seva participació en revistes com ara *Bulletin Historique*, *Historia Social*, *Studi Storici*, *Obradoiro de Historia Moderna*, *Cuadernos de Historia Moderna*, *Studia Historica*, *Hispania*, *Parliaments*, *Estates & Representation*, etc.

d) Tot i que la bibliometria que presentem de la producció de la història local catalana no és completa (el nombre de revistes d'història local publicades a Catalunya és força superior a les vint-i-una del buidatge de l'SHL de la UAB), sí que l'estadística presentada ens manifesta una indubtable vitalitat de la història local a casa nostra.

#### **4.2.3. Línies fortes de la recerca**

A l'àrea d'història moderna, el conjunt de la informació pel que fa a projectes de recerca finançats, tesis doctorals llegides i producció bibliogràfica, ens permet detectar l'existència de tres lí-

TAULA 16  
Producció bibliogràfica

Monografies publicades pels professors de les universitats catalanes								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Total
UB	3	4	7	11	9	2	4	40
UAB	3	4	5	5	0	3	0	20
UPF	0	0	0	0	1	3	0	4
URV	0	1	0	2	1	3	2	9
UdG	0	0	0	0	1	1	0	2
UdL	0	4	0	1	0	0	0	5
<i>Total</i>	6	13	12	19	12	12	6	80

Producció de la historiografia local catalana (història moderna)							
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Monografies	–	21	14	10	10	6	5
Capítols de llibres	–	9	4	4	1	2	–
Articles	–	46	29	34	32	19	6

nies fortes de recerca, bo i precisant que alguna és compartida per investigadors d'altres àrees de coneixement.

Institucions, identitats i pensament polític a la Catalunya moderna. Hom pot constatar que una part molt significativa dels projectes finançats, les tesis doctorals i les publicacions del període 1996-2002 incideixen en l'estudi de les interaccions existents entre la conformació de les primigènies estructures estatals de la Catalunya moderna i l'emergència d'unes identitats nacionals, i teoritzacions polítiques, lligades a elles.

Les perspectives i fonts a partir de les quals s'ha abordat aquesta temàtica han estat variades. Això deriva bàsicament del fet que les connexions entre els processos de construcció política estatal i les evolucions ideologicoculturals i emocionals que conformen les identitats nacionals tenen un caràcter complex, la qual cosa fa que sigui necessari incloure plans o nivells històrics prou diversos. Així s'ha parat atenció a les elaboracions teòriques —polítiques o identitàries— de les elits intel·lectuals; a les directrius i la pràctica política de les classes governants; a les característiques i els efectes dels desenrotllaments institucionals, legals i fiscals en les distintes classes i distints estaments socials; a la capacitat i voluntat dels grups dirigents per transmetre ideals polítics i nacionals al conjunt de la comunitat; als instruments de propaganda i legitimació creats o disponibles; a

l'impacte dels conflictes (especialment les guerres) en la conformació de les identitats i de les contraidentitats, etc.

Malgrat que es troben sovint interrelacionats o superposats, destaquem alguns camps concrets en què aquesta línia d'investigació ha assolit objectius remarcables:

a) L'estudi de la producció impresa i manuscrita del pensament polític, jurídic, històric i econòmic català dels segles xv, xvi, xvii i xviii, que ens dóna compte tant de les teoritzacions dels models polítics com de la germinació d'uns ideals identitaris en les elits intel·lectuals governants (treballs d'Agustí Alcoverro, Eulàlia Duran, Joan Lluís Palos, Xavier Gil, Oriol Junqueras, Maria Antònia Martí, Jesús Villanueva, Xavier Torras, F. Sánchez Marcos, Antoni Simon, entre d'altres).

b) Estudi de l'evolució institucional i política de les Corts, la Diputació, l'Audiència, el Consell de Cent i altres poders municipals, especialment en relació amb el poder de la Corona dels Àustria i dels Borbó (treballs d'Ernest Belenguer, Pere Molas, Eva Serra, Josep M. Torras i Ribé, Joaquim Albareda, Antonio Espino, Lluís Roura, Jaume Dantí, Valentí Gual, Miquel Pérez Latre, Àngel Casals, Miquel Àngel Rodríguez, entre d'altres).

c) Estudi dels sentiments d'identitat i contraidentitat dels distints grups socials a través dels diaris i les memòries personals de l'època. Fonts que constitueixen una documentació pri-

vilegiada que permet entrellucar les representacions mentals dels patriotismes nacionals, l'escala de valors polítics dels diferents estaments i classes socials i les visions de la «realitat viscuda» amb les seves possibles lectures «nacionals» (treballs d'Oscar Jané Checa, Xavier Torras, Antoni Simon, entre d'altres).

d) Estudi de l'opinió pública a través, fonamentalment, de la publicitat i de la propaganda política impresa. Camp de treball que ens dóna compte de la transmissió i difusió, més o menys massiva, dels ideals i les consignes dels grups dirigents i de les elits intel·lectuals, això sobretot en moments de guerra o de conflicte (treballs de Rosa Alabruís, Jesús Villanueva, Antonio Espino, Oscar Jané Checa, Antoni Simon, entre d'altres).

e) Estudi de la prosopografia del personal polític de les institucions i dels col·lectius socials i estamentals que hi participen (treballs de Pere Molas, Joan Lluís Palos, Josep M. Torras i Ribé, M. Àngels Pérez Samper, Miquel Àngel Rodríguez, Antonio Espino, entre d'altres).

Una segona línia forta de recerca que hom pot detectar és la història de la historiografia catalana, una temàtica que no es pot atribuir en exclusiva a cap àrea de coneixement, però que a partir de projectes de recerca i tesis doctorals vinculades als investigadors d'aquesta àrea de coneixement ha agafat impuls i ha obtingut resultats destacats en el període 1996-2002.

En primer lloc, s'ha avançat en l'estudi d'autors cabdals de la nostra historiografia, com Jaume Vicens Vives o Ferran Soldevila, analitzant-ne la vida, l'obra i el pensament. L'edició de dietaris, correspondència i altra documentació personal, ha enriquit el coneixement de la dimensió humana d'aquests autors i ha permès completar l'anàlisi de les «biografies intel·lectuals» realitzades. Amb tot, en aquest terreny resta encara molt per fer. Així, per exemple, dues figures destacades de la historiografia modernista catalana del segle xx com són Joan Mercader i Joan Reglà encara no tenen un estudi solvent; altres figures cronològicament més reculades i menys especialitzades, com Ferran de Sagarra, tampoc.

En segon lloc, s'ha avançat en l'estudi i l'edició dels grans textos historiogràfics dels segles xvi, xvii i xviii, com els de Pere Miquel Carbonell, Francesc Tarafa, Jeroni Pujades, Gaspar Sala, Felip Vinyes, Francesc de Montcada o Esteve de Corbera. Ací la tasca dels investigadors dels departaments o les unitats d'història moderna (especialment de la UB i de la UAB) ha anat paral·lela a la que des del Departament de Literatura Catalana de la UB i l'IEC ha desenvolupat l'equip encapçalat per Eulàlia Duran.

Finalment, cal esmentar un projecte d'abast i ambició considerables: «Els historiadors vertebradors de la cultura catalana. Projecte per a la formació d'un diccionari de la historiografia catalana», de la Unitat d'Història Moderna de la UAB (Antoni Simon, Enric Pujol, Montserrat Jiménez, Antonio Espino, Javier Antón, Oriol Junqueras, M. Antònia Martí, entre d'altres), però que

ha tingut la col·laboració de dos-cents cinquanta-dos especialistes de les universitats, els arxius, els museus, etc., dels Països Catalans. Entre aquests col·laboradors citem: Josep M. Fullola, Antoni Furió, Antoni Riera i Melis, Marc Mayer, Albert Balcells, Eva Serra, Ernest Belenguier, Pedro Ruiz Torres, Santiago Riera i Tuèbols, Joan Becat, Josep Fontana, Tomàs de Montagut, Josep M. Sans i Travé, Eulàlia Duran, Josep M. Terricabras, etc.; però també de catalanòfils com ara Pierre Guichard, Thomas F. Glick, Paul Freedman, Jill Rosemary Webster o Philip D. Rasico.

El *Diccionari d'historiografia catalana* publicat l'any 2003 per Enciclopèdia Catalana, fruit d'aquest esforç en equip, constitueix amb les seves quasi dues mil veus una obra d'infraestructura cultural que inclou cinc grans tipus d'entrades: a) historiadors i autors en general (els nascuts fins a l'any 1940 amb l'excepció dels traspassats), b) revistes i publicacions periòdiques, c) institucions i centres documentals i bibliogràfics, d) obres cabdals i col·leccions documentals, i e) escoles i tendències. La culminació d'aquest projecte (planificat i executat entre el 1996 i el 2002) entenem que hauria de constituir un estímul per al desenvolupament d'una sèrie d'iniciatives i publicacions que permetessin afermar una línia de recerca, la de la història de la historiografia catalana, fins ara força descuidada. Així, caldria elaborar una base de dades que abastés els historiadors nascuts posteriorment a l'any 1940. Finalment, el desenvolupament de monografies sobre autors, estudis de les grans etapes historiogràfiques però també sobre les escoles d'història local, etc., haurien de portar a l'elaboració d'una història de la historiografia catalana, que, d'una manera àmplia i completa, reflectís l'evolució de la nostra historiografia.

Finalment, una sèrie de recerques s'enquadrarien dins la història sociocultural de la Catalunya moderna, amb algunes sublínees prou ben definides com ara l'estudi de l'Església catalana a l'època de la Il·lustració (treballs de Joan Bada, Javier Antón, Montserrat Jiménez); l'estudi de l'alfabetització, la lectura i el món de l'imprès (treballs de Javier Antón, Antonio Espino, José Luis Betrán); els estudis de la Inquisició i les relacions Església-Estat (treballs de Ricardo García Cárcel, Doris Moreno), i els estudis sobre vida quotidiana i història de l'alimentació (treballs de M. Àngels Pérez Samper).

### **4.3. La projecció de la recerca**

#### **4.3.1. Presència i ressò internacional de la recerca feta a Catalunya**

Tot i el bon nivell general assolit per la recerca universitària en l'àrea de coneixement de la història moderna, el seu ressò internacional o, fins i tot espanyol, no és suficientment reeixit. Aques-

TAULA 17  
 Congressos i col·loquis organitzats per les universitats i altres institucions catalanes

Nom	Entitat organitzadora	Tipus	Any	Participants destacats
Catalunya i Espanya a l'època moderna	Grup de Recerca de Manuscrits (UAB)	Internacional	1996	J. H. Elliott, Felipe Ruiz Martín, Pere Molas Ribalta, Ernest Belenguer Cebrià, Joseph Perez, Fernando Bouza
IV Congrés Internacional d'Història Local. El cor urbà dels conflictes: identitat local, consciència nacional i presència estatal	Revista <i>L'Avenç</i> i Diputació de Barcelona	Internacional	1997	Henry Kamen, James Amelang, Josep M. Torras i Ribé, Mariano Peset, Ramon Villares, Joan Francesc Mira
Catalunya i Europa a l'edat moderna. IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya	Departament d'Història Moderna (UB)	Internacional	1998	James S. Amelang, James Casey, M. Victoria López Cordón, Bartolomé Bennassar, Francesco Manconi, Eva Serra, Ernest Lluch, Henry Ettinghausen
V Congrés Internacional d'Història Local. L'estructuració territorial de Catalunya: els eixos cohesionadors de l'espai	Revista <i>L'Avenç</i> , Diputació de Barcelona	Internacional	1999	Jesús Burgueño, Albert Garcia Espuche, Flocel Sabaté, Oriol NeHo, Miquel d'Epalza
VI Congrés d'Història de Barcelona. El temps del Consell de Cent	Institut Municipal d'Història de Barcelona	Àmbit català	1999	Josep M. Torras i Ribé, Jaume Dantí, Antonio Espino
Patriotisme i identitats a l'edat moderna	Grup de Recerca de Manuscrits (UAB)	Internacional	2001	Jean Pierre Amalric, Eulàlia Duran, Xavier Torres, Xavier Gil Pujol
VI Congrés Internacional d'Història Local. Sociabilitat i àmbit local	Revista <i>L'Avenç</i> , Diputació de Barcelona	Internacional	2001	
VII Congrés d'Història de Barcelona. El segle de l'absolutisme	Institut Municipal d'Història de Barcelona	Àmbit català	2001	Josep Fontana, Pere Molas Ribalta, Ramon Grau, M. López Guallar
Les relacions Església-Estat durant l'època de la Il·lustració	Grup de recerca de Manuscrits (UAB)	Internacional	2002	William J. Callahan, Joan Bada, Maximiliano Barrio Gozalo, M. Carmen Cremades

ta situació no deriva de la manca de consciència de la rellevància que té gaudir d'una bona projecció exterior, ni tampoc de la falta de contactes i accions encaminades en aquest sentit. De fet, els esforços per enllaçar la recerca de la història moderna feta a Catalunya amb la que es realitza a l'exterior són notables i variats. Esmentem sobre això: *a)* la participació d'un nodrit grup de modernistes catalans en congressos de caràcter internacional i la publicació d'articles en revistes especialitzades de fora de Catalunya; *b)* el fet que algunes tesis doctorals presentades a les universitats catalanes hagin gaudit d'una codirecció amb prestigiosos professors estrangers; *c)* la col·laboració en la recerca amb professors i equips d'universitats com Friburg o Nàpols; *d)* la participació de reconeguts investigadors internacionals en els col·loquis i congressos organitzats per les universitats catalanes, tal com reflecteix la taula 17; *e)* el fet que les revistes especialitzades tinguin entre els seus col·laboradors i equips d'assessors personalitats d'indiscutible prestigi internacional, o *f)* el cas de la revista *Manuscripts* que en els darrers anys ha assolit un nombre alt d'intercanvis amb revistes americanes i europees especialment.

Tanmateix, la presència de la historiografia modernista catalana a escala espanyola i internacional segueix essent feble, sobretot en relació amb els nivells de producció i qualitat assolits. En l'àmbit espanyol això es pot constatar en les obres de caràcter general, en els projectes docents presentats per concursar en les places de catedràtic o titular d'universitat i, també, en les monografies especialitzades que s'editen fora de Catalunya. En tots aquests terrenys hom pot detectar un fort desconeixement de la recerca feta i publicada a Catalunya, molt especialment aquella que és divulgada en llengua catalana. En àmbit internacional, el fet que sovint les anàlisis comparatives o els balanços historiogràfics o temàtics es plantegin sovint a escala «estatal» perjudica en general els fruits de la recerca catalana.

Entenem que, a banda de la continuació i potenciació dels esforços individuals i departamentals per projectar la recerca en àmbit internacional, aquesta recerca sempre patirà una posició de desavantatge mentre no existeixi una institucionalització pròpia i forta de la recerca i la cultura feta a casa nostra.

En l'àmbit concret de la història moderna una comparació puntual pot ésser il·lustrativa de la problemàtica de la situació actual. La Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Carlos V y Felipe II va disposar entre l'any 1998 i el 2000 d'un pressupost total de disset mil milions de les antigues pessetes per celebrar congressos internacionals, desenvolupar recerques i línies de publicacions, fer traduccions, programar grans exposicions, etc. Això a partir de la creació d'una «societat» amb un consell d'administració, finançament i estructura ad-

ministrativa consolidada; entitat que té una continuació en la Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales. Tot i que creiem que el model «commemoratiu» no és precisament el més adient per impulsar la recerca, el cas exposat sí que, a partir de la comparació, posa en evidència el grau de feblesa institucional i econòmica en què es mou la recerca a casa nostra (recordem que el total del finançament de la recerca en història moderna a Catalunya durant el període 1996-2002 se situà entorn dels tres-cents mil euros). Al nostre entendre, si no es posen les bases de tres pilars clau, *a)* institucionalització, *b)* finançament i *c)* planificació de línies de recerca prioritàries, la projecció internacional de la recerca en història moderna, i en l'àmbit de les humanitats i de les ciències socials en general, serà molt difícil que sigui plenament competitiva.

### **4.3.2. La projecció social de la recerca**

La recerca en història i, en general, en les ciències socials aconsegueix un dels seus objectius fonamentals quan surt dels cercles estrictament acadèmics i es projecta, evidentment amb formats i continguts adients, a la societat pròpia i també a la d'altres àmbits. En aquest terreny, el balanç que podem presentar no és del tot satisfactori, car entenem que la penetració social dels avenços i del coneixement de la història en la societat catalana és més aviat escassa.

L'afirmació suava realitzada pot semblar paradoxal, car determinats elements no sembla que hi concordin. Així, l'èxit de la novel·la històrica o la bona acceptació de revistes divulgatives que han sortit recentment al mercat, com és el cas de *Sapiens* (revista mensual editada des del novembre del 2002), portarien a desmentir aquesta afirmació. Tanmateix, algunes enquestes pel que fa al coneixement de la història de Catalunya a casa nostra (com l'efectuada per la Fundació Acta a l'inici de la dècada dels noranta) constaten d'una manera rotunda el gran desconeixement de la societat catalana de la seva pròpia història.

Pel que fa a aquest tema, i a partir de l'àmbit concret de la història moderna, exposem una sèrie de consideracions, algunes de les quals són segurament aplicables a altres àrees temàtiques de la història.

*a)* La presència dels avenços de la recerca històrica en els mitjans de comunicació massius, especialment audiovisuals, és molt escassa. Programes de ràdio com *En guàrdia* de Catalunya Ràdio, o els suplementes que hi dediquen *l'Avui* i *El Temps*, en són algunes de les excepcions. Tot i que la televisió pública de Catalunya ha fet alguns programes (especialment a càrrec de l'equip de Dolors Genovés), la migradesa de la presència de la història de Catalunya en la programació és patent, això malgrat els bons índexs d'audiència assolits pels reportatges emesos.

b) Assistim a una *contemporanització* molt accentuada dels continguts dels programes divulgatius. Les temàtiques que no s'ocupen del segle xx a penes hi tenen cabuda, i deixen així bandejades moltes claus històriques que expliquen el món actual (l'esmentat *En guàrdia* seria una excepció a aquesta tendència).

c) Tot i que la recerca històrica s'ha fet més especialitzada i aprofundida, entenem que això no impossibilita trobar vies i formats perquè els seus avenços arribin tant als nivells d'ensenyament no universitari com a la societat en general. Establir fórmules i plataformes de col·laboració estable entre investigadors, especialistes en didàctica de les ciències socials i professionals dels mitjans de comunicació seria molt recomanable.

d) Cal remarcar, en un altre àmbit, el paper positiu en aquest terreny que tenen molts centres d'estudis locals. Entitats com ara el Centre de Lectura de Reus, l'Institut d'Estudis Empordanesos o el Centre d'Estudis Selvatans, per la seva considerable massa social i per la intensitat de les seves activitats (manteniment de centres socials i biblioteca, organització de tallers d'història, línies de publicació obertes, cicles de conferències itinerants, etc.) realitzen una tasca de penetració social de la història prou important.

e) Finalment, tot i les passes endavant que s'han fet en els darrers anys en el camp del museus, l'organització d'una xarxa de museus temàtics d'història de Catalunya (museu de l'exili a la Jonquera, museu de la Guerra Civil a les Terres de l'Ebre, etc.) encara és a penes iniciada.

## 5. HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

### 5.1. Infraestructures, recursos humans i econòmics disponibles

#### 5.1.1. Centres i instituts de recerca universitaris

El nombre i la situació dels centres impulsors i orientadors de la recerca dins del camp de la història contemporània ha canviat poc respecte al període 1990-1995. El pes més gran dels esforços continua repartit entre el Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC, Generalitat de Catalunya), el Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI, UB) i l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives (IUHJV, UPF).

El CHCC, fundat el 3 de març de 1984, va ser adscrit des de l'any 1985 al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i a partir del 2002, a la Presidència. El CHCC va ser dirigit per Josep Benet fins a l'any 2001, quan aquest va ser substituït per Albert Manent. El segon director ha continuat la mateixa línia d'actuació de l'anterior: fomentar la investigació a través d'ajuts a la recerca, promoure l'edició d'obres d'història contempo-

rània de Catalunya i formar una biblioteca especialitzada en temes d'història contemporània de Catalunya, molt especialment en la història del catalanisme. En ser traslladada la seu del CHCC al Palau de Mar, la biblioteca es va fusionar amb la del Museu d'Història de Catalunya. A més, des de l'any 2001, el CHCC impulsa la divulgació historiogràfica a través de la promoció d'un *Quadern d'Història* que surt l'últim dissabte de cada mes dins del diari *Avui*.

El CEHI, fundat l'any 1949 per Jaume Vicens i Vives i vinculat a la UB, va celebrar l'any 1999 el cinquantè aniversari. Aquest centre de recerca és una de les institucions més antigues i permanents de la UB. El director actual és el doctor Rafael Aracil, elegit a finals de l'any 1998. Els objectius del CEHI són: fomentar la col·laboració amb institucions públiques i privades, participar en iniciatives sobre la immigració magribina i la història dels països àrabs mediterranis i, sobretot, aprofundir en la història més recent de Catalunya (Guerra Civil, dictadura franquista i transició a la democràcia). Dins d'aquesta línia de treball, el 1999 es va crear dins del CEHI un grup de recerca sobre «Els primers anys del franquisme a Catalunya (1938-1953)», amb subvenció estatal. El primer resultat ha estat la publicació del llibre catàleg del fons de la Comissió d'Incorporació Industrial i Mercantil número 2, dipositat a la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, i del catàleg de revistes de l'exili català del fons CEHI al Pavelló de la República. D'altra banda, i durant el període analitzat, el CEHI ha afavorit la publicació del *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans* (2000). L'obra culmina el Projecte per a la Investigació dels Moviments Socials de la Universitat de Barcelona, iniciat a principi dels anys setanta pel Centre. A més, el CEHI col·labora en la publicació de les revistes *Estudis d'Història Agrària*, amb la UB, UdL, UdG, URV i la Universitat de Vic (UVic), *Índice Histórico Español* i *El Contemporani*, revista d'arts, història i societat, publicada per l'editorial valenciana Afers.

L'IUHJV, de la UPF, es va fundar el 2 de setembre de 1991, encara que la proposta de creació data del mes de novembre de 1990. L'IUHJV neix com a plataforma de recerca i d'ensenyament de nivell superior d'història, i actua en relació amb la Facultat d'Humanitats de la UPF. Les finalitats principals són: formar investigadors a partir dels seus estudis de tercer cicle, impulsar la recerca històrica i la difusió dels resultats, contribuir a la formació permanent de professorat d'història i participar en activitats d'extensió més enllà de la comunitat universitària mateixa. El grup de recerca de l'IUHJV reuneix diversos projectes d'investigació dirigits per professors vinculats a aquest institut, i coordinats pel doctor Josep Fontana, com són l'estudi de les institucions dels segles xvii i xviii, els canvis polítics de la revolució liberal espanyola i el comerç colonial al segle xix. Aquests projectes tenen l'objectiu comú d'oferir una visió continuada de l'evolució històrica catalana, més enllà de la fractura del 1714.

L'actual director és el doctor Jaume Torras, que segueix la línia de treball iniciada pel doctor Josep Fontana, que dirigí l'IUHJV des de la seva fundació i fins a l'acabament del curs 2001-2002. L'IUHJV continua col·laborant amb l'editorial Eumo i la UVic en la publicació de la col·lecció «Jaume Caresmar», que compagina la publicació d'edicions facsímils amb antologies de textos i estudis monogràfics de la història de Catalunya, sobretot dels segles XVIII i XIX. Des de l'any 1991 s'han publicat setze volums de la col·lecció. L'IUHJV té, a més a més, una important biblioteca especialitzada en història, que disposa de monografies, publicacions periòdiques i documents, que majoritàriament corresponen als segles XIX i XX. L'objectiu de l'IUHJV és crear una infraestructura de suport a la recerca amb fons internacionals. Entre les últimes adquisicions cal destacar l'edició dels documents secrets del Foreign Office sobre tot el món, els microfilms de *The Times* i les col·leccions de documents de la política exterior alemanya, publicats als Estats Units.

L'IEC, que té la Secció Històrico-Arqueològica, presidida pel doctor Albert Balcells, també ha contribuït a la recerca dins l'àmbit de la història contemporània. Durant el període estudiat ha finalitzat un programa d'història dedicat a la Mancomunitat de Catalunya, que s'ha concretat en la publicació del llibre *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, així com l'edició de les obres d'Enric Prat de la Riba en tres volums. En el programa d'història de l'IEC, des de la seva fundació el 1907 fins a l'actualitat, s'ha publicat ja el primer volum que arriba fins al 1942 i en prepara el segon. Altres projectes són l'edició de les obres de Valentí Almirall (després d'haver publicat l'any 1999 la tesi de Josep Maria Figueres sobre el llibre «*Diari Català*», 1879-1881) i l'edició de l'epistolari de Ferran Soldevila.

En els últims anys, els arxius, les biblioteques i els museus, sobretot els d'abast nacional, estan donant un important impuls a la recerca. L'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), creat l'any 1980 i adscrit al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, és la institució encarregada d'aplegar, conservar i difondre el patrimoni documental de Catalunya. Per la seva naturalesa d'arxiu general de l'Administració i d'arxiu històric ingressa i custodia fons d'origens molt diversos. Actualment, l'ANC conserva més de cinc-cents fons i col·leccions. Des del punt de vista de la història contemporània, cal destacar els fons administratius, institucionals, associatius, judicials, registrals, empresarials i personals. L'ANC organitza cursos, conferències i jornades, i dona publicitat del contingut dels seus fons i de les noves adquisicions a través de guies i catàlegs. Entre les adquisicions i donacions documentals del període analitzat, cal destacar els fons de la Generalitat de la Segona República i l'exili, salvaguardats pel Partit Nacionalista Basc durant més de seixanta anys, coneguts amb el nom «papers d'Artea».

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, dirigit des del mes de maig de 2002 per Xavier Tarraubella, és un altre dels arxius històrics amb fons molt importants per a la reconstrucció de la història contemporània de Catalunya. L'Arxiu Històric de la Ciutat amb l'Arxiu Administratiu i la xarxa d'arxius de districte ofereixen a l'investigador un conjunt documental de gran valor per a la interpretació de la història contemporània dels municipis del pla de Barcelona i de la capital. A més, l'Arxiu Històric de la Ciutat organitza amb periodicitat biennal el Congrés d'Història de Barcelona i col·labora amb el Seminari d'Història de Barcelona, programa de l'Institut de Cultura de Barcelona, que té com a finalitat el foment i la difusió de les investigacions de la història de Barcelona.

La Biblioteca i l'Arxiu del Pavelló de la República conté un dels fons més importants sobre la Segona República, la Guerra Civil, el franquisme i la transició. L'any 1994, un conveni entre l'Ajuntament de Barcelona, la Biblioteca Josep Maria Figueras i la UB va permetre la integració dels fons documentals del CEHI / Fundació Internacional d'Estudis Històrics i Socials (FIEHS) i de la Biblioteca Figueras, que s'està duent a terme des del 1997. El fons està format per documents, monografies, opuscles, publicacions periòdiques, adhesius i audiovisuals dels períodes abans esmentats.

La Biblioteca de Catalunya, fundada l'any 1907, és la biblioteca nacional de Catalunya. El fons de la Biblioteca té un gran valor bibliogràfic i documental. Des del 1981 aplega els llibres i altres materials procedents del dipòsit legal de Catalunya; des del 1995 està adscrit a la Biblioteca de Catalunya l'Arxiu Maragall, de Barcelona, i des de l'any 2001 la Biblioteca Víctor Balaguer, de Vilanova i la Geltrú. La Biblioteca de Catalunya té un important fons bibliogràfic i documental dels segles XIX i XX, amb textos manuscrits de destacats personatges històrics com Bonaventura Carles Aribau o Eugeni d'Ors. Entre les últimes incorporacions documentals corresponents al període contemporani cal destacar la de l'Arxiu Borràs, amb disset mil documents manuscrits de destacats personatges del món cultural, polític, econòmic i cívic dels segles XIX i XX.

La Biblioteca Pública Arús, fundada l'any 1895 per Rossend Arús, és un dels principals centres especialitzats en maçoneria, anarquisme i moviment obrer del segle XIX. La Biblioteca ha signat convenis de col·laboració amb les diferents universitats catalanes i amb altres centres d'estudis socials. Entre els seus fons destaquen les *Actas i Circulares y comunicaciones del I Consejo Federal de la Región Española de la Asociación Internacional de Trabajadores (AIT)*.

En l'àmbit de la informació bibliogràfica convé destacar la continuïtat i el creixement del Servei de Documentació d'Història de Catalunya (SDHLC) (UAB), <<http://www.diba.es/fonshl/fonshl.htm>>, amb cent quatre mil referències de dues-cents cinquanta-tres biblioteques catalanes.



### 5.1.2. Departaments, unitats i seccions universitàries

L'única universitat catalana que disposa d'un departament específic d'història contemporània és la UB. A la resta d'universitats, els professors han de compartir espai i gestió amb professors d'altres especialitats. A la UAB, els professors d'història contemporània estan integrats dins del Departament d'Història Moderna i Contemporània; a la UdL, dins del Departament d'Història; a la UPF, dins del Departament d'Humanitats i de l'IUHJV; i a la URV, dins del Departament d'Història i Geogra-

fia. Malgrat les estructures departamentals heterogènies, els professors mantenen la identitat com a especialistes i les seves recerques s'adscriuen a l'àrea de coneixements específica de la història contemporània.

### 5.1.3. Personal investigador

La UB i la UAB (taula 18) les més antigues de Catalunya i amb una estructura departamental molt definida, comptabilitzen quasi el 70 % del total del professorat d'història contemporània de

TAULA 18  
Personal docent i investigador

Professors d'història contemporània de les diferents universitats públiques de Catalunya, 1996-2002*						
	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
UB	32	33	33	32	31	31
UAB	30	36	35	36	36	36
UPF	5	6	6	6	6	6
UdG	8	7	6	6	6	6
UdL	6	7	7	7	8	7
URV	8	9	9	9	9	10
<i>Total</i>	89	98	96	96	96	96

\* Les dades no inclouen els professors ajudants.

#### a) Universitat de Barcelona

Personal docent i investigador per categories acadèmiques, 1996-2002							
	1996	1997	1998*	1999	2000	2001	2002
CU	6	6	—	6	6	6	8
CE	0	0	—	0	0	0	0
TU	20	20	—	22	22	21	21
TEU	1	1	—	2	2	2	—
AJ	2	2	—	0	0	0	—
ASS	3	3	—	1	1	1	—
FP1	0	1	—	3	5	8	—
Altres	1	2	—	2	1	1	3
<i>Total</i>	33	35	—	37	38	39	32

\* Sense dades.

TAULA 18 (Continuació)  
Personal docent i investigador

b) Universitat Autònoma de Barcelona

Personal docent i investigador per categories acadèmiques, 1996-2002				
	1996*	1997	1998	1999-2002
CU	—	7	7	7
CE	—	1	1	1
TU	—	17	16	16
TEU	—	2	2	2
AJ	—	2	2	2
ASS	—	9	9	9
FP1	—	2	3	7
Altres	—	—	—	—
<i>Total</i>	—	40	40	44

CU: catedràtic d'universitat; CE: catedràtic emèrit; TU: titular d'universitat; TEU: titular d'escola universitària; AJ: ajudant; ASS: (professor) associat; FPI: formació de personal investigador.

\* Sense dades.

totes les universitats catalanes analitzades, mentre que la suma de les quatre restants representa el 30 %. Malgrat la creació de noves universitats, la creació de noves places de professors d'història contemporània no es correspon amb el nombre de llicenciats i doctors. De fet, les possibilitats d'absorció de nou professorat per part dels departaments universitaris és molt limitada. D'aquesta manera, la inversió dedicada a la formació d'investigadors i docents no és rendible.

#### 5.1.4. Revistes especialitzades publicades

*Índice Histórico Español*. Publicació d'informació i crítica bibliogràfica fundada el 1953 per Jaume Vicens i Vives. Des del 1977 l'edita el CEHI. El 1991 adopta formalment una periodicitat semestral, que no sempre compleix. La dirigeix el doctor Pere Molas Ribalta. La revista aplega ressenyes de les publicacions històriques relacionades amb el món hispànic. Entre el 1996 i el 2002 ha publicat sis volums (del xxxiv al xxxix).

*L'Avenç*. Revista mensual d'alta divulgació històrica fundada el 1976. En els últims anys, però, ha reduït la publicació de treballs estrictament historiogràfics per potenciar els de reflexió sociològica, antropològica, artística i cultural. L'any 2000 va arribar al número 250. En el període 1992-2000, els articles d'història contemporània van representar el 54,41 % dels articles publicats per la revista. Des del 1999 la dirigeix el doctor Josep M.

Muñoz i Lloret, que ha potenciat la publicació de treballs del franquisme i la transició. Des del febrer del 1986, *L'Avenç* dedica una atenció especial a la història local amb la publicació del suplement *Plecs d'Història Local*, que el juliol del 2002 va arribar al número 100. Els *Plecs d'Història Local* són una coedició de *L'Avenç* i de la Diputació de Barcelona. Des de l'octubre del 2000, els *Plecs d'Història Local* els dirigeix el doctor Carles Santacana. Els *Plecs* són un punt de referència tant per als historiadors que treballen el medi local com per a la resta d'historiadors ja que han donat sortida a nombrosos estudis emmarcats dins de la història contemporània.

A més a més, des del mes de maig de l'any 2001, *L'Avenç* dona aixopluc al suplement *Papers del Museu d'Història de Catalunya*, de periodicitat trianual. El director del suplement és l'actual director del Museu, el doctor Jaume Sobrequés. *Papers* vol donar a conèixer les activitats i l'evolució del Museu d'Història de Catalunya a partir de les diferents iniciatives sorgides en el seu si (exposicions, seminaris, conferències). Cal assenyalar l'important nombre d'exposicions dedicades a la història contemporània, especialment de Catalunya. D'altra banda, l'octubre del 2002, el Museu organitzà el congrés «Els camps de concentració i el món penitenciari a Espanya durant la Guerra Civil i el franquisme».

*Recerques: Història, Economia, Cultura*. Revista de recerca històrica, fundada el 1970, ha arribat al número 43 l'any 2001,

no sense dificultats. La continuïtat de la revista s'ha vist condicionada pels problemes econòmics i de gestió. El mes de desembre del 1996, *Recerques* es va convertir en una associació sense ànim de lucre, i a partir del 1998, la revista recuperà la normalitat. La periodicitat actual és semestral. Hi predominen els articles d'historiadors catalans i d'hispanistes. Quant a la temàtica, sobresurt la història de Catalunya, especialment els articles d'història econòmica i d'història agrària. L'Associació Recerques, en col·laboració amb el Departament d'Història de la UdL, va promoure l'abril del 2002 el Segon Congrés Recerques amb el títol «Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions».

*Historia: Antropología y Fuentes Orales*. Revista de periodicitat semestral, dirigida per la doctora Mercedes Vilanova, i publicada per la UB, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i el Centro de Investigaciones Etnológicas Ángel Ganivet. Va ser fundada l'any 1989 com a espai de reflexió sobre les fonts orals i els seus aspectes metodològics. Darrerament ha incorporat els estudis antropològics.

*Barcelona, Quaderns d'Història*. És una publicació de periodicitat semestral especialitzada en història de Barcelona. El seu director és Ramon Grau i la impulsa el Seminari d'Història de Barcelona, programa de l'Institut de Cultura de Barcelona. Entre el 1995 i el 2002 ha publicat set números. Encara que la revista té una cronologia molt àmplia, els números de l'any 2002, el 6 i el 7, s'han centrat en els segles XIX i XVIII, respectivament. La revista té una publicació annexa, els *Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona*, que dona a conèixer recerques d'abast restringit i assajos de les diverses facetes de la història de Barcelona. Dels onze volums publicats fins a l'any 2002, més del 50 % són d'història contemporània. Tanmateix, entre el 1997 i el 2001, l'Institut Municipal d'Història amb coedició amb Enciclopèdia Catalana (segell Proa) edità set volums d'una col·lecció de monografies de Barcelona, cinc de les quals són d'història contemporània.

*El Contemporani*. És una revista patrocinada pel CEHI i publicada per l'editorial Afers. Fundada el 1993, la seva periodicitat és bimensual però irregular. Fins al 1997 el subtítol fou *Revista d'Història*; i des del 1997, *Arts, Història, Societat*. Entre el 1996 i el 2002 ha publicat dinou números (8-26). A partir del 1997, la secció Estudis i Recerques passà a denominar-se *Estudis*, i traspassà la publicació de treballs de recerca a la revista *Afers: Fulls de Recerca i Pensament*, editada per l'editorial Afers (Catarroja, València). La nova secció d'*El Contemporani* està dedicada a la publicació de treballs de reflexió historiogràfica, sociològica i de

pensament polític, i se centra en l'anàlisi i la reflexió del fenomen nacionalista.

*Cercles: Revista d'Història Cultural*. Publicació de periodicitat anual fundada el 1998. La dirigeix el doctor Jordi Casassas i la impulsa el Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals (GEHCI), en col·laboració amb el Departament d'Història Contemporània de la UB. La revista ha publicat les recerques del GEHCI i dels membres de la Xarxa d'Història Cultural de la Mediterrània, alguns treballs individuals dels membres del grup i articles d'historiadors interessats a aprofundir en la història cultural contemporània. El número 5 de la revista, publicat el 2002, presentà diferents treballs del segle XIX català i espanyol.

*Historiar*. Revista d'història fundada el 1999, dirigida pel doctor José Luis Martín Ramos i editada en llengua castellana per l'editorial L'Avenç. L'objectiu de la publicació era esdevenir plataforma de divulgació de la investigació historiogràfica. La seva vida, però, va ser molt curta, atès que deixà de publicar-se l'any 2000. Durant la seva existència publicà sis números. Els dossiers dels números 2 i 3 els dedicà a la història contemporània.

Malgrat l'existència d'un nombre significatiu de revistes, la irregularitat és la característica de la majoria de publicacions vinculades directament o indirectament a les universitats catalanes. Cal destacar que no existeix una publicació estrictament d'historiografia acadèmica contemporània ni un anuari que reculli les principals publicacions ni faci balanç de les polèmiques més importants. Durant el període analitzat, *L'Avenç* i *El Contemporani*, revistes que ocupen un lloc en el mercat, han superat crisis internes, però s'han allunyat dels treballs estrictament d'investigació, i han apostat per temàtiques més generals, de reflexió i assaig, més properes a un públic més ampli. *Recerques* ha superat una forta crisi, però no acaba de trobar el camí de la regularitat. Durant el període estudiat han aparegut dues revistes noves de característiques diferents: *Historiar*, una revista de divulgació de la investigació historiogràfica general, que pretenia arribar en llengua castellana a un públic més ampli, no va aconseguir consolidar-se i va desaparèixer l'any 2000. *Cercles: Revista d'Història Cultural*, lligada al GEHCI de la UB, és una revista d'àmbit estrictament acadèmic, que ha aconseguit mantenir-se gràcies a l'activitat del grup d'història cultural que la impulsa.

Tot i el seu caràcter generalista, el *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* (filial de l'IEC), de periodicitat anual, publica nombrosos articles d'història contemporània i a la seva col·lecció «D'Ahir per Avui» ha editat dos volums amb títols d'història contemporània.

### 5.1.5. Projectes i convenis amb finançament

TAULA 19  
Projectes i convenis amb finançament concedits (MCT i DURSI)

	UB		UAB		UPF		UdG		URV		UdL		Total	
	Núm.	€	Núm.	€	Núm.	€	Núm.	€	Núm.	€	Núm.	€	Núm.	€
1996-2002	10	108.032	6	75.247	6	105.453	1	4.808	2	23.439	4	34.858	29	351.838

L'MCT i el DURSI han concedit, durant el període 1996-2002, 351.838 €, repartits entre 29 projectes de recerca. A la UB corresponen 10 projectes, que han rebut 108.032 € (xifres que representen el 34,4 % dels projectes i el 30,7 % del total dels ajuts rebuts); a la UAB, 6 projectes amb 75.247 € (20,6 % i 21,3 %); a la UPF, 6 projectes amb 105.453 € (20,6 % i 29,9 %); a la UdG, 1, amb 4.808 € (3,4 % i 1,3 %); a la URV, 2, amb 23.439 € (6,8 % i 6,6 %), i a la UdL, 4, amb 34.859 € (13,7 % i 9,9 %). Aquestes quantitats s'haurien d'ampliar amb els ajuts a la recerca atorgats per altres institucions, públiques i privades.

## 5.2. Producció científica (anàlisi de la recerca universitària)

### 5.2.1. Línies fortes de recerca

Els grups que han desenvolupat les grans línies de recerca durant el període analitzat són els següents:

A més a més del CEHI, la UB té dos grups de recerca consolidats, un grup de recerca reconegut i una Xarxa Temàtica. Els grups consolidats són el Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals (GEHCI), dirigit pel doctor Jordi Casassas, i el Grup de Recerca Multiculturalisme i Gènere, dirigit per la doctora Mary Nash. El tercer grup de recerca el dirigeix la doctora Cristina Borderías i es denomina Treball, Institucions i Gènere. La Xarxa Temàtica respon a la denominació «L'home i el ferro», i la dirigeix el doctor Santiago Riera.

El primer resultat col·lectiu de la recerca del GEHCI, grup d'investigació format el 1989, va ser el treball *Els intel·lectuals i la política a la Catalunya contemporània (estat de la qüestió)*, finançat per la Fundació Jaume Bofill. La recerca del grup continuà amb finançament estatal, i es materialitzà el 1999 amb la publicació de l'obra col·lectiva *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya: Materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani (1808-1975)*, publicada per Enciclopèdia Catalana (segell Pòrtic). El GEHCI està completant els seus estudis del món cultural català contemporani amb un projecte d'investigació de les publicacions periòdiques catalanes (segles XIX i XX), analitzades com a òrgans de producció cultural i d'intervenció política. El GEHCI forma part de la Xarxa d'Història Cultural de la Mediterrània, integrada per grups de recerca d'Espanya, França i Itàlia.

El Grup de Recerca Multiculturalisme i Gènere va ser reconegut com a grup de recerca consolidat el 1998. Des d'aleshores ha desenvolupat diferents línies de recerca sobre el multiculturalisme i els processos de construcció d'identitats culturals, sempre des d'una perspectiva de gènere. Durant el període

analitzat, els membres d'aquest grup han publicat diversos treballs sobre la prostitució, la immigració i les dones republicanes durant la Guerra Civil espanyola del 1936 al 1939.

El tercer grup de recerca —Treball, Institucions i Gènere— ha desenvolupat des del 1996 els projectes «Ocupació, qualificació i gènere en la formació del mercat de treball barcelonès 1848-1930», «Trajectòries laborals i estratègies de treball» i «Sistemes, mecanismes i estratègies d'accés al mercat laboral», prepara la col·lecció «Història del Treball» i coopera en el programa internacional HISMA amb el projecte «Historical International Standard Classification of Occupations».

La Xarxa Temàtica «L'home i el ferro», constituïda l'any 1996, està formada per professors i grups de recerca de diferents universitats i institucions catalanes. El seu àmbit de treball i reflexió és l'evolució de la siderúrgia, no estrictament contemporània. Entre els treballs del grup cal destacar *La forja catalana: un procés siderúrgic autòcton*, publicat per l'Associació d'Enginyers Industrials l'any 1997 i *Sant Joan i la farga*, editat per l'Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses l'any 2000. La Xarxa també organitzà a Vic unes jornades sobre la farga a la Catalunya central, el 19 i el 20 d'octubre de l'any 2002.

UAB. Hi ha cinc grups i diferents línies de recerca. El Grup de Recerca de l'Època Franquista (GREF), el Centre d'Estudis sobre les Èpoques Franquista i Democràtica (CEFID), el Gabinet de Recerca d'Història Social i Obrera (GRHISO), el Grup d'Història Comparada de l'Europa Moderna (GHCEM), el Gabinet d'Estudis Socials i Nacionals i diferents projectes desenvolupats per professors del Departament d'Història Moderna i Contemporània fora del marc dels grups abans esmentats. A més, el Departament d'Història Moderna i Contemporània té un Àmbit de Recerca i Trobades Interdisciplinàries sobre Cultura i Política Contemporànies a Llatinoamèrica i Europa (ARTICCLE).

El Grup de Recerca sobre l'Època Franquista (GREF), fundat el 1997, pretén crear un espai de trobada dels principals inves-

tigadors del període, nous investigadors i estudiants interessats en l'àmbit de treball que impulsa el grup. Des del grup s'han organitzat simposis, jornades i congressos científics sobre el franquisme. El GREF ha participat en la creació, l'any 2002, del Centre d'Estudis sobre les Èpoques Franquista i Democràtica (CEFID) de la UAB, dirigit per la doctora Carme Molinero, que treballa en el projecte «Base de dades: Catalunya durant el franquisme». El CEFID té un caràcter interdisciplinari i integra el GREF, el Grupo de Estudios del Exilio Literario (GEXEL) i més de vuitanta investigadors de diferents disciplines. A més a més, manté contactes amb el Servei de Documentació d'Història de Catalunya, el Centre Documental de la Comunicació (CEDOC) i el Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània. Durant el període analitzat, els membres del GREF han desenvolupat els projectes de recerca «Poder i consens en el règim franquista» i «Les polítiques socials del règim franquista». El CEFID, en col·laboració amb el Museu d'Història de Catalunya, organitzà el 2002 el congrés «Els camps de concentració i el món penitenciari a Espanya durant la Guerra Civil i el franquisme» i en prepara per al 2005 un altre sobre la transició de la dictadura a la democràcia.

El GRHISO, presidit pel doctor Francesc Bonamusa, va ser creat el 1990. Durant el període estudiat, el GRHISO ha acabat el projecte de recerca amb finançament estatal «De Wad Ras a Alhucemas: la resposta social a la colonització espanyola del Marroc (1860-1925)» i n'ha començat un de nou amb el títol «Els treballadors a Espanya: condicions de vida, organització del treball i conflictivitat, 1900-1982».

El GHCEM és un grup d'investigació i documentació, reconegut per la UAB l'any 1991. El GHCEM té com a objectiu la contextualització de la història d'Espanya i de Catalunya dels segles XVIII i XIX en el marc de la història d'Europa. Durant el període analitzat, els membres del grup han participat en el projecte amb finançament estatal «Mite i realitat de la Guerra de la Independència (1808-1814)».

ARTICCLE és un àmbit de trobada i reflexió, integrat per sis professors del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB. El tema de recerca fonamental és la història del feixisme i de l'extrema dreta contemporanis, tant a Europa com a Llatinoamèrica. Entre les activitats del grup destaquen l'organització de seminaris monogràfics.

Altres projectes d'investigació desenvolupats per professors del Departament durant el període analitzat han estat «Els grups com a forma organitzativa bàsica en el moviment llibertari espanyol, 1890-1996: la naturalesa modèlica del cas català», «La influència de la Banda Bonnot en l'anarquisme espanyol, 1905-1937», tots dos dirigits pel doctor Enric Ucelay Da Cal; «La "qüestió catalana" en la política espanyola del segle XX» i «Admi-

nistració civil i militar de l'estat liberal en la Catalunya del XIX: localització i anàlisi de noves fonts documentals, ampliació de la base de dades, estudi terminològic i difusió a través d'Internet», dirigits pel doctor Borja de Riquer, igual que l'iniciat el 2002 sobre els parlamentaris de Catalunya al segle XX.

A la UdL hi ha un sol grup de recerca, el Grup d'Història de les Transicions Socials i els Canvis Polítics, que cobreix un ampli marc cronològic i temàtic. El tema central d'aquest grup fa referència als processos de transició i de resistència als canvis esdevinguts des de l'època medieval. Els esforços dels investigadors contemporaneistes s'han centrat en els canvis esdevinguts durant la Restauració, la Segona República, la Guerra Civil i el franquisme. Dins del grup s'ha definit una línia de treball dirigida per la doctora Conxita Mir, centrada en el franquisme, que ha continuat la recerca encetada l'any 1991 amb el projecte «Violència política y control social en la posguerra española. Un ejemplo de estudio sobre la actuación de la justicia franquista». Durant el període analitzat, el Grup ha desenvolupat els projectes «Un recorrido por la violencia política de guerra y posguerra: el lenguaje de la denuncia y la recuperación de la vida cotidiana» (1995-1997), que ha continuat amb el projecte «Posguerra y reconstrucción: control social, discurso político y cotidianidad. Las fuentes judiciales, militares y civiles para el análisis del primer franquismo en Cataluña» (1998-2001). Actualment està desenvolupant el projecte «Los marginados del franquismo: pobreza y exclusión social» (2001-2004). Els estudis realitzats han donat origen a diferents publicacions individuals i col·lectives, publicades pel Servei de Publicacions de la UdL i per les editorials Milenio, Pagès i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

A la URV hi ha dos grups, el Grup de Recerca del Gènere, la Interculturalitat i dels Estudis Culturals de la Mediterrània (GIEM), amb un equip de vint-i-dos investigadors coordinats pel doctor Enric Olivé, i el grup de recerca Cultura i Societat, dirigit pel doctor Pere Anguera, que té quatre investigadors. Durant el període analitzat, el GIEM ha posat en funcionament diferents projectes de recerca: «Multiculturalisme i gènere», «Investigación para la utilización del cine no profesional como fuente de investigación primaria en ciencias humanas» i «Europa, entre la declaración de los derechos del hombre a la Declaración Universal de los Derechos Humanos y la Carta de los derechos fundamentales de la Unión Europea». Durant el mateix període, el grup de recerca Cultura i Societat ha posat en funcionament el projecte «Orígens, configuració i elements simbòlics del catalanisme».

A la UdG funciona el macrogrup Història de les Societats Rurals, coordinat per la doctora Rosa Congost, que desenvolupa projectes d'història agrària de caràcter interdisciplinari i d'un

gran abast cronològic i d'altres de més específics de temàtiques no estrictament rurals. Quant a la història contemporània continua desenvolupant els projectes «Paisatge, memòria i nació: Catalunya en l'Espanya contemporània» i «Cap a una reinterpretació social dels republicanismes a l'Espanya del segle XIX: llenguatges polítics i grups socials».

A la UPF la recerca es canalitza a través del grup de recerca de l'IUHJV, coordinat pel doctor Josep Fontana, catedràtic emèrit. Les diferents línies d'investigació s'articulen a través d'investigadors responsables. Hi ha sis línies bàsiques de recerca vinculades als diferents investigadors: Josep Fontana, històries del segle XIX i del segle XX espanyol; Josep M. Fradera, història política i cultural de Catalunya i Espanya en el segle XIX, història colonial del Carib, Llatinoamèrica, les Filipines i el sud-est asiàtic en els segles XVIII i XIX, i Josep Termes, història del catalanisme en els segles XIX i XX i l'obrerisme en el segle XIX.

Quant als centres i projectes de recerca, cal destacar la diversitat dels temes i la dispersió dels esforços. Entre els grups de recerca vinculats a les diferents universitats catalanes destaquen pel seu nombre, recursos globals i personal, els dedicats a l'estudi del franquisme i de la transició, que tenen cinc centres específics o sectorials de recerca: el CEHI, de la UB; el GREF i el CEFID, de la UAB; el Grup d'Història de les Transicions Socials i els Canvis Polítics, de la UdL; el grup Cultura i Societat, de la URV; l'IUHJV, de la UPF. Cal destacar també l'activitat dels grups dedicats a la història rural, especialment el Grup d'Història de les Societats Rurals, de la UdG, i el Grup d'Història de les Transicions Socials i els Canvis Polítics, de la UdL. La història social compta bàsicament amb els treballs del GRHISO, de la UAB, i els realitzats dins de l'IUHJV. La història de la dona i els estudis interculturals, multiculturalis i de gènere es realitzen fonamentalment dins del GIEM, de la URV, i del Grup de Recerca Multiculturalisme i Gènere de la UB. Els estudis de la transició de l'Antic Règim a la moderna societat liberal tenen un centre principal, el GHCEM, de la UAB, mentre que els estudis de diferents aspectes polítics, socials i culturals del segle XIX, també del XX, com són el carlisme, el liberalisme, el republicanisme, el catalanisme, etc., es reparteixen atomitzats per diferents centres de recerca. La història cultural i dels intel·lectuals (segles XIX i XX) compta amb les investigacions del GEHCL, de la UB, i amb les iniciatives de la UdL. La història colonial (segles XVIII i XIX), especialment de l'Imperi espanyol, compta amb una línia de recerca específica a l'IUHJV. Els estudis del feixisme i dels moviments d'extrema dreta contemporanis, tant a Europa com a Llatinoamèrica, tenen el suport i l'orientació de l'ARTICCLE, de la UAB. La major part dels centres i projectes de recerca tenen Catalunya i Espanya com a marc general d'anàlisi.

### 5.2.2. Tesis doctorals

TAULA 20  
Tesis doctorals i treballs de recerca de doctorat

Tesis doctorals llegides	
1996-2002	
UB	24
UAB	10
UPF	12
UdG	1
URV	6
UdL	5
<i>Total</i>	58

Percentatge de tesis llegides en català, espanyol i altres idiomes			
	Català	Espanyol	Altres idiomes
UB	47,36	52,63	—
UAB	80,00	20,00	—
UPF	91,66	8,33	—
UdG	—	100,00	—
URV	83,33	16,66	—
UdL	80,00	20,00	—
<i>Total</i>	69,81	30,18	—

Com es pot veure en la taula 20, de les cinquanta-vuit tesis doctorals llegides durant el període analitzat, el 41,3 % s'han llegit a la UB; el 17 %, a la UAB; el 20,6 %, a la UPF; l'1,7 %, a la UdG; el 10,3 %, a la URV, i el 8,6 %, a la UdL. El nombre de tesis llegides en català durant el període analitzat supera el 75 %, exceptuant la UB, amb un 47,36 %, i la UdG, amb un 100 % en espanyol, que no és significatiu, atès que solament s'ha llegit una sola tesi doctoral durant el període estudiat. UB: de les vint-i-quatre tesis llegides entre el 1996 i el 2002, el 58,3 % corresponen al segle XX i el 41,66 % al segle XIX. Quant als temes, cal assenyalar una gran dispersió. Els percentatges més importants es concentren en les tesis dedicades al tractament cinematogràfic de temes històrics (20,8 %), al franquisme (16,6 %)

i al catalanisme (12,5 %). UAB: de les deu tesis llegides, el 50 % corresponen al segle xx; un 30 %, al segle xix, i un 20 % abraça els dos segles. La dispersió temàtica és molt gran: carlisme, republicanisme, Guerra Civil, moviment obrer, historiografia, anti-franquisme, franquisme, etc. Malgrat tot, els temes relacionats amb el franquisme i l'antifranquisme representen el percentatge més significatiu, el 20 %. UPF: de les dotze tesis llegides entre el 1996 i el 2002, més del 50 % corresponen al segle xix. Per blocs temàtics, més del 60 % es reparteix entre les dedicades al catalanisme i a les transformacions polítiques, socials i econòmiques provocades per la revolució industrial i el liberalisme a la Catalunya del segle xix. UdG: l'única tesi doctoral d'història contemporània llegida durant el període analitzat ha abordat el tema de les col·lectivitats agràries a Girona durant la Guerra Civil. URV: el 100 % dedicades al segle xx. Repartides entre la dictadura de Primo de Rivera, la Guerra Civil, el franquisme, la transició i el pensament de Rovira i Virgili. La major part de les tesis prenen Tarragona, Reus o les comarques tarragonines com a marc d'anàlisi. UdL: s'han llegit cinc tesis doctorals; el 60 % dedicades a la Guerra Civil i al franquisme; el 20 %, a la revolució liberal, i l'altra 20 %, a la història cultural. Totes les tesis prenen Lleida com a marc geogràfic d'estudi i anàlisi.

### 5.2.3. Publicacions. Llibres, capítols de llibres, articles en revistes especialitzades i comunicacions

La recollida i comparació de les dades (taula 21) planteja diversos problemes: l'actual sistema de gestió de la informació de la recerca no és el mateix en les diverses universitats catalanes, fet que dificulta la recollida, homologació i comparació de les dades. D'altra banda, el nombre de publicacions historiogràfiques supera el nombre de les consignades en els quadres estadístics, atès que una part de la recerca en el camp de la historiografia contemporània ja no es realitza dins de les estructures universitàries, conseqüència de la professionalització en altres àmbits del món cultural i acadèmic d'un nombre molt important de llicenciats i doctors en història contemporània (centres d'estudis, arxius, instituts d'ensenyament secundari, etc.). També cal recordar que altres institucions realitzen recerca dins de les seves mateixes estructures, com seria el cas de l'Església catòlica catalana.

Quant als llibres, durant el període estudiat s'han publicat, totalment o parcialment, diverses tesis doctorals del segle xix, que han enriquit i millorat la visió del Trienni Liberal, la revolució liberal dels anys trenta, els orígens del sindicalisme català, les guerres carlines i el Sexenni revolucionari. També s'ha publicat una tesi doctoral del paper i la funció de l'Església catalana entre els segles xviii i xix, llibre que obre noves portes en aquest camp de la recerca. Malgrat tot, el nivell de coneixements del

TAULA 21  
Publicacions

Publicacions de recerca del professorat d'història contemporània de la UB i de la URV, 1996-2000*				
	Publicacions de llibres	Presentació de comunicacions	Publicacions de revistes	Total
UB	227	53	152	432
URV	169	16	67	252
<b>Total</b>	<b>396</b>	<b>69</b>	<b>219</b>	<b>684</b>

\* Dades de recerca. Sistema GREC.

Publicacions de recerca del professorat d'història contemporània				
	Llibres	Capítols de llibres	Articles	Total
UAB*	35	34	11	80
UPF	8	25	17	50
UdG	15	26	31	72
UdL**	8	22	14	44

\* Les dades corresponen al període de l'1.1.1997 al 31.12.1998.

\*\* Les dades corresponen al període 1997-2000.

segle xix és molt desigual i discontinu, ja que encara hi ha períodes i temàtiques poc coneguts.

Els estudis sobre el catalanisme s'han vist enriquits amb les aportacions de treballs d'historiadors consagrats i la publicació de diferents tesis doctorals de personatges destacats dels segles xix i xx (Valentí Almirall, Narcís Verdager i Callís, Leonci Soler i March, etc.). Els estudis biogràfics o les reflexions d'una determinada temàtica a partir d'un personatge històric (Jaume Balmes, Cambó, Pere Coromines, etc.) han augmentat significativament. En aquesta línia cal incloure la publicació d'una biografia intel·lectual de Jaume Vicens Vives, que connecta amb recerques relativament recents en el camp de la història de la historiografia catalana contemporània.

La descripció del món cultural català contemporani i l'anàlisi del paper dels intel·lectuals en la seva definició han comptat també amb importants i innovadores aportacions de conjunt. Altres autors han començat la recerca en el camp dels sectors professionals.

També s'han publicat interessants treballs sobre institucions i plataformes de sociabilitat, especialment de caràcter republicà i d'àmbit local.

S'ha confirmat la influència de les commemoracions com a estimulants de la publicació de treballs historiogràfics, sobretot articles i comunicacions, però que no sempre han estat relacionats amb la recerca.

L'interès pel primer terç del segle xx ha disminuït, encara que s'han continuat publicant treballs d'història social. Els estudis sobre la Segona República i la Guerra Civil també han disminuït, però han augmentat de manera molt significativa, confirmant la tendència ja apuntada en el report anterior, els estudis del franquisme, la falange a Catalunya i l'oposició al franquisme, especialment els dedicats a analitzar els mecanismes de la repressió franquista. Els treballs d'història estrictament econòmica han perdut pes en benefici de visions més complexes. Cal assenyalar també l'escàs volum global dels llibres sobre la història de la dona.

Durant el període s'han culminat i publicat diferents projectes de gran abast, concretats en forma de diccionari, com el *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans* i el *Diccionari dels partits polítics de Catalunya: Segle XX*. Tampoc no podem oblidar el *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, que ha comptat en la seva elaboració amb la participació de professors d'història contemporània de diferents universitats catalanes.

### **5.3. La projecció de la recerca**

#### **5.3.1. Presència i ressò internacional de la recerca feta a Catalunya**

Malgrat l'elevat nivell mitjà de la nostra historiografia, la presència i el ressò internacional són escassos. Més enllà del debat ençetat per alguns historiadors catalans respecte a la necessitat de traduir els estudis i els treballs de recerca a altres llengües, sobretot a l'espanyol, el fet és que la temàtica dels nostres estudis, molt centrada en l'àmbit català, no n'afavoreix la traducció. El fet que treballs com el de Josep Massot sobre Bernanos i la Guerra Civil espanyola hagi estat traduït al francès (any 2000) i a l'alemany (any 2002), o el de Josep Fontana, *Europa ante el espejo*, al txec (any 2001), ho confirmaria.

D'altra banda, cal tenir en compte que els contemporaneistes estrangers interessats en la història de Catalunya solen apropar-se amb molta facilitat al coneixement de la nostra llengua, però no tenen mecanismes clars i directes a través dels quals puguin obtenir informació de les últimes novetats historiogràfiques. La producció historiogràfica té molts problemes perquè sigui coneguda fora de Catalunya. No hi ha una revista d'història contemporània, ni un anuari, ni una base de dades que facin balanç anual ni recullin el conjunt de la producció generada a Catalunya. La millor via de difusió continua sent la relació personal entre professionals o, en el millor dels casos, les vies de co-

municació establertes a través dels grups de recerca. En aquest sentit, manca una infraestructura informativa de caràcter general que afavoreixi la difusió dels treballs. L'elaboració i difusió de resums en anglès s'imposa com a requisit fonamental per donar publicitat a la producció historiogràfica catalana.

#### **5.3.2. Els centres d'estudis locals. Activitats i penetració social**

Cal destacar la consolidació de la història local i l'elevat nombre de centres que s'hi dediquen, repartits per tot Catalunya. Aquests centres treballen dins de la interdisciplinarietat i han canalitzat un gran nombre d'investigacions, però la història local continua patint un greu problema de definició, ja que sota aquest epígraf trobem treballs massa heterogenis i d'elaboració molt desigual. Malgrat tot, la història local ha experimentat un avenç quantitatiu i qualitatiu durant el període analitzat, lligat a l'increment de llicenciats universitaris, a la consolidació de les noves universitats i als ajuts a la recerca per part de diferents institucions. Cal destacar el paper de centres d'estudis comarcals, com el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, que dona sortida als treballs de recerca a través de la «Col·lecció Llorenç Sans d'Estudis del Baix Llobregat», publicada en col·laboració amb Publicacions de l'Abadia de Montserrat. La consolidació dels departaments d'història de les noves universitats catalanes, distribuïdes pel territori, ha potenciat els estudis d'àmbit territorial restringit i ha trencat amb el tòpic d'uns estudis d'història local estrictament en mans d'*amateurs* i erudits locals. La proliferació d'estudis rigorosos en l'àmbit de la història local fa possible canviar tòpics i plantejar discussions historiogràfiques. La història local aporta el coneixement d'àmbits espacials concrets i evidencia l'existència de dinàmiques i ritmes propis dins de processos històrics més generals. Malgrat els aspectes positius de la història local més recent, les dificultats per difondre els treballs de recerca són encara importants i permeten explicar, almenys de manera parcial, perquè les aportacions d'aquests estudis no estan integrades en les síntesis d'història de Catalunya.

Des del 1986, els *Plecs d'Història Local* de la revista *L'Avenç*, que l'any 2002 van arribar al número 100, han fet una feina d'informació i de difusió molt important. En els camps del foment, la coordinació i la difusió dels estudis d'història local, hi actua també la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), creada el 1992, i que aplega una setantena de centres i instituts d'estudis. La CCEPC ha potenciat la difusió de les activitats de l'entitat i dels centres que acull a través del butlletí trimestral de comunicació interna *Frontissa* i del correu de notícies *Infocentres*. Des de la seva fundació, la CCEPC ha promogut la realització de tres congressos, dos dins del període analitzat (l'un sobre franquisme i transició i l'altre sobre les fonts orals).



Una altra eina molt important per al coneixement de la producció bibliogràfica en història local és el Fons d'Història Local, elaborat per l'SDHLC ja esmentat, que es troba a la UAB i en conveni amb l'àrea de cultura de la Diputació de Barcelona. Durant el període analitzat, l'SDHLC ha integrat les bases de dades del Baix Llobregat, del Bages, de l'Alt Penedès i el Garraf, de la ciutat de Sabadell, d'Osona, de l'Hospitalet de Llobregat, del Berguedà, del Vallès Oriental i de la ciutat de Terrassa, i estan en procés les de Barcelona i les del Barcelonès, entre d'altres.

Dins dels estudis d'història local, els estudis sobre la Guerra Civil i el franquisme ocupen un lloc molt destacat. La importància d'aquests treballs s'ha posat de manifest en la celebració de congressos i jornades d'estudi: el II Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Franquisme i Transició Democràtica a les Terres de Parla Catalana, a Palma de Mallorca (1997), les jornades «Guerra Civil i franquisme a Molins de Rei» (1999) i les jornades «Guerra Civil i franquisme, 60 anys després», organitzades pel Centre d'Estudis Selvatans a Blanes (2000).

## 6. HISTÒRIA ECONÒMICA

TAULA 22  
Universitat de Barcelona. Història i institucions econòmiques,  
1996-2002

	Publicacions de revistes	Presentacions de comunicacions	Publicacions de llibres
UB	149	160	244

Tradicionalment, la història econòmica té dues grans línies de treball a Catalunya: la història industrial i la història agrària.

El Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la UB, dirigit pel doctor Carles Sudrià, impulsa la *Revista de Història Industrial*, fundada pel doctor Jordi Nadal, l'única d'aquesta especialitat publicada a tot l'Estat espanyol. La seva periodicitat és semestral i han aparegut deu números des del 1996 fins al 2002. La revista publica articles d'una temàtica molt àmplia: món de les finances, proteccionisme, innovació tecnològica, construcció del ferrocarril, món empresarial, institucions econòmiques i gremis, tant de l'àmbit català com de l'espanyol. L'ànima de la revista és el Grup de Recerca d'Història Industrial i de l'Empresa (HISTINDU), reconegut l'any 1995, i que ha centrat el seu treball en l'anàlisi de l'economia espanyola i catalana, des d'una perspectiva comparada, dins del marc de referència de la indústria i l'empresa europees. D'aleshores ençà ha desenvolupat tres línies de recerca: el finançament del procés d'industrialització, l'anàlisi de la

història econòmica de l'empresa i la comparació del cas català i espanyol amb la resta de països europeus. Durant el període s'han llegit vuit tesis doctorals de temes molt diferents.

Quant a les publicacions (taula 22), el període analitzat ens ha ofert importants aportacions generals i sectorials. Cal destacar la publicació del treball *Los caminos de la era industrial: La constitución y financiación de la red ferroviaria catalana (1843-1898)*, i la publicació de tres tesis doctorals, dues sobre institucions econòmiques (l'Institut Industrial de Catalunya i el Foment del Treball Nacional) i la tercera sobre una empresa cotonera: *España industrial*.

També s'han fet aportacions dins l'àmbit del pensament econòmic català del segle xx i s'ha publicat un treball de les actuacions de la Societat d'Estudis Econòmics. Quant al segle xix, s'han publicat treballs d'industrials destacats, com els dedicats a Joan Vilaregut i a Manuel Girona.

Els estudis econòmics del període franquista han continuat avançant amb la publicació d'un important fons documental, el de *La Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil nº 2* (1938-1942), resultat de l'acord entre el CEHI de la UB, la Cambra de Comerç de Barcelona i el Museu d'Història de Catalunya. L'explotació de l'important fons documental ha afavorit l'inici d'un parell de tesis doctorals, actualment en curs d'elaboració.

La història rural ha experimentat un fort creixement en els últims anys a causa de la consolidació dels nous centres universitaris i de l'esclat de la història local. El Centre de Recerca d'Història Rural de la UdG (Institut de Llengua i Cultura Catalanes - Secció Jaume Vicens Vives), creat el 1993, és un dels centres més importants del país. El Centre impulsa seminaris, col·loquis i jornades, col·labora amb la revista interuniversitària *Estudis d'Història Agrària* i participa amb l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, fundada l'abril del 1999, en l'edició d'obres conjuntes.

La revista *Estudis d'Història Agrària*, creada el 1978, ha tingut una periodicitat molt irregular. A partir del número 11, publicat el 1997, s'actualitza. Des de llavors han aparegut dos números més. Dins del marc del Centre de Recerca d'Història Rural actua el Grup d'Història de les Societats Rurals, integrat per historiadors d'àrees diferents que es dediquen a l'estudi de la història de les societats rurals des d'una perspectiva interdisciplinària, de llarga durada i d'història comparada. El Grup d'Història de les Societats Rurals organitza la recerca en tres grans àmbits que abracen temàtiques diverses i èpoques diferents. Entre el 1996 i el 2001, el Grup ha desenvolupat quatre projectes d'investigació finançats per l'MCT, un projecte finançat per la UE, en col·laboració amb la UPF, dos projectes finançats per la UdG i un projecte d'història comparada en col·laboració amb la Universi-

tat de Pisa, finançat per l'MCT. Dins de les activitats del Centre de Recerca d'Història Rural destaca la convocatòria anual del Seminari d'Història Econòmica i Social, que l'any 2002 va celebrar la quinzena edició.

També s'han fet importants aportacions en el camp de la història de la ciència i de la tècnica, i de l'arqueologia industrial, molt connectades amb el desenvolupament econòmic general, com l'obra col·lectiva *Tècnics i tecnologia en el desenvolupament de la Catalunya contemporània*.

## 7. UN BALANÇ GENERAL

El conjunt d'informes sectorials de les àrees de coneixement vinculades més directament amb la disciplina històrica permet realitzar una sèrie de consideracions generals respecte a l'estat de la recerca a Catalunya en el període 1996-2002.

1. Durant el septenni 1996-2002, hom pot apreciar un increment global del personal docent i investigador adscrit a les àrees de l'àmbit d'història de les universitats públiques catalanes. La comparació entre la situació que fixava el report de recerca anterior i les dades de professorat corresponents a l'any 2002 ofereix un increment total de cinquanta-sis professors. Tanmateix, cal destacar que l'increment es concentra gairebé exclusivament en el grup d'àrees de coneixement de prehistòria, història antiga i arqueologia, i també en l'àrea d'història contemporània (taula 23). La tendència a la «contemporanització» de la història (ja afavorida en altres nivells d'ensenyament) i el notable desenvolupament de les excavacions arqueològiques ajuden a explicar aquesta estadística.

2. La conformació del mapa actual de les universitats catalanes implica que determinats centres no disposin de suficient «massa crítica» de recursos humans —adscrits a una mateixa àrea de coneixement— per desenvolupar línies de recerca en equip, i d'alt nivell, d'una manera autònoma. Tot i que això té excepcions

(com per exemple és el cas de prehistòria i arqueologia a la URV), aquesta situació es deixa sentir en diversos indicadors bàsics de la recerca: projectes d'investigació finançats, tesis doctorals lligades o grups de recerca reconeguts institucionalment.

Un grau major de coordinació entre els membres de cadascuna de les àrees de coneixement del conjunt del sistema universitari, així com la major integració dels investigadors catalans en les xarxes temàtiques de caràcter internacional poden ésser dues vies per intentar superar aquest dèficit estructural.

3. El nombre i el volum econòmic de projectes de recerca finançats ha augmentat notablement en totes les àrees de coneixement respecte a l'informe anterior. Tanmateix, aquest fet, indubtablement positiu, comporta un ròssec que cada vegada té més rellevància. La gestió dels projectes de recerca, de les xarxes temàtiques i, en general, dels grups de recerca reconeguts institucionalment i que disposen de finançament, ha esdevingut una tasca cada vegada més complexa i que absorbeix una gran quantitat de temps i dedicació als seus responsables. Entenem que seria convenient reduir al màxim la burocratització i els tràmits administratius de la gestió vinculada a la recerca. Tot i així, tenint en compte que aquesta reducció té uns límits i que precisament els principals responsables científics dels projectes es veuen abocats a una dedicació d'aquest tipus, caldria atorgar, paral·lelament als recursos econòmics i d'infraestructura científica, algun tipus de suport a la gestió dels projectes i grups de recerca. El sistema universitari d'Euskadi ja preveu que els investigadors principals dels projectes de recerca que reuneixin uns determinats requisits (tenir reconeguts tres trams de recerca) disposin d'aquest tipus de suport.

4. La tendència a una lleugera baixa en la producció de tesis doctorals de les universitats catalanes és un fet destacable i alarmant. Globalment el nombre de tesis presentades ha passat de les 27,5 per any del sexenni 1990-1995, a les 24,5 per any del septenni 1996-2002. Fet que contrasta amb el major nombre (i finançament) de projectes de recerca obtinguts en el període objecte del report actual (taula 24).

Al nostre entendre aquesta baixa és símptoma d'un fenomen de molt més abast: la desvaloració de la recerca efectuada dins l'àmbit de les humanitats. Professionalment, i també econòmicament, la recerca en història i, en general, en humanitats només té una valoració dins l'àmbit universitari. Per aquesta raó els lectors de tesis doctorals són més exclusivament becaris de FPI o altres persones vinculades al món professional universitari. Per esmenar aquesta situació, a banda de mesures per fomentar aquest nivell de recerca superior (augment del nombre de beques predoctorals), calen accions de tipus sociolaboral des de les administracions públiques per tal que es valori convenientment el títol de doctor.

TAULA 23  
Evolució del professorat

	1995	2002
Prehistòria, història antiga, arqueologia	42	78
Història medieval	40	35
Història moderna	33	34
Història contemporània	72	96
<i>Total</i>	187	243

TAULA 24  
Evolució de tesis doctorals llegendes

	Sexenni 1990-1995	Septenni 1996-2002
Prehistòria, història antiga, arqueologia	51	65
Història medieval	30	29
Història moderna	24	20
Història contemporània	60	58
<i>Total</i>	165	172

5. El caràcter incomplet i mancat de criteris unitaris de la bibliometria disponible no permet valoracions quantitatives globals fiables, ni tampoc anàlisis comparatives fines. Aquest és un dèficit important que futurs reports de recerca només podran esmenar si les universitats porten unes estadístiques completes, fiables i amb uns criteris unificats prèviament establerts. La informació recollida pels diferents informes sectorials d'història permet simplement constatar una notable activitat publicitària dels investigadors catalans, a uns nivells superiors dels recollits en el report anterior.

6. Entenem que hi ha un contrast important entre el volum i la qualitat de la recerca que es realitza a Catalunya en història i l'ús i l'aprofitament social i econòmic que després genera. Les potencialitats són aprofitades en una proporció molt minsa. El turisme cultural o la divulgació del patrimoni en l'àmbit local i comarcal, o la divulgació de la investigació històrica en els mitjans de comunicació audiovisual —evidentment en uns formats adients— són camps només incipientment explotats. Investigadors, especialistes en didàctica i professionals dels mitjans de comunicació podrien actuar en una simbiosi profitosa, la qual permetria obtenir noves fonts de finançament per a la recerca i també una divulgació dels resultats a un públic més ampli.

7. En l'àmbit de les obres instrumentals cal remarcar la publicació durant aquest període de quatre diccionaris d'alta qualitat: el *Diccionari d'historiografia catalana*, el *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya* (tres volums), el *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans* i el *Diccionari de partits polítics a Catalunya: Segle XX*. Una altra obra col·lectiva similar és *Tècnics i tecnologia en el desenvolupament de la Catalunya contemporània*. En canvi, continua mancant una base de dades al dia o una publicació virtual que ressenyi, sense comentaris però classificats, tots els llibres i articles de recerca que es publiquen.

8. La presència de la historiografia catalana en l'àmbit espanyol i internacional continua sent feble i no té proporció amb

els nivells de producció i qualitat assolits. Aquest fenomen negatiu no serà superat, al marge dels esforços individuals i de grup, més que amb una institucionalització més àmplia i forta de la recerca del país

9. Les commemoracions no impulsen la recerca però donen ocasió per projectar la recerca i promoure els intercanvis. Com s'ha indicat en la part referent a la història moderna d'aquest report en esmentar els centenaris de Carles V i Felip II, la dimensió dels recursos administrats per la Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales en comparació amb els destinats a tota la recerca a Catalunya durant el període aquí considerat, indica la clara inferioritat amb què ens trobem.

10. Rara vegada se supera la divisió cronològica en edats tradicionals i departaments quan es tracta de posar en comú l'estat dels coneixements i, en canvi, convindria que un mateix fenomen recurrent fos examinat en el transcurs dels diferents segles, com a mínim en els sis darrers.

11. La connexió entre la recerca realitzada en el marc de les universitats i la que es desenvolupa a partir de la important xarxa de centres d'estudis locals és més aviat escassa. Caldria establir vies de col·laboració per aprofitar convenientment els punts forts d'ambdós tipus de centres. La direcció metodològica, projecció internacional de la recerca, etc., que poden oferir els centres universitaris, caldria que trobessin un complement en la notable penetració social, implementació territorial, organització d'estudiosos i acabats de llicenciar, etc., de què gaudeixen els centres d'estudis locals. Cal trobar, però, fórmules que permetin superar les possibles maliances mútues (temor a la subordinació, pèrdua d'independència, etc.). Convé remarcar l'acció de difusió i intercanvi dels centres d'estudis locals per mitjà de la CCEPC. I en l'àmbit de la informació comptem amb la continuïtat del treball de l'SDHLC de la UAB. La coordinació d'esforços entre diversos centres i grups universitaris i entre aquests i els no universitaris pot ésser imprescindible per tirar endavant determinats projectes d'infraestructura cultural o específics de recerca que requereixin un volum de recursos humans i econòmics de gran abast.

12. Entenem que en la cooperació i coordinació generals i en la promoció de projectes de gran envergadura investigadora i cultural, l'IEC hauria de tenir-hi un paper destacat. Els elements de continuïtat institucional, prestigi davant la societat civil i política, reconeguda solvència científica dels seus col·lectius, poden ser fonamentals per a projectes amb una execució a llarg o mig termini. Alguns dels dèficits de base que arrossega la historiografia catalana —edicions de grans col·leccions documentals, diccionaris temàtics, informació historiogràfica actualitzada i exhaustiva, etc.— poden trobar ací la millor via per a la promoció, direcció i execució.

